

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Роль державних фінансів у забезпеченні регіонального розвитку в умовах воєнного стану

Виконав: здобувач освіти групи ФК-24-1м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Олексенко Юлія Вікторівна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник к.е.н., доцент Івашина С.Ю.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент Український державний університет
науки і технологій
(місце роботи)

доцент кафедри Фінансів, обліку та психології
(посада)

к.е.н, доцент Пікуліна О. В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Олексенко Ю. В. Роль державних фінансів у забезпеченні регіонального розвитку в умовах воєнного стану.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю **072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»**. – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2026.

У роботі розглянуто теоретичні засади та сутність державних фінансів, а також їх функціональне призначення у забезпеченні регіонального розвитку. Досліджено систему фінансового забезпечення територій та проаналізовано вплив державних фінансів на соціально-економічний стан регіонів в умовах воєнного стану. На основі статистичних даних проведено порівняльний аналіз бюджетних показників Львівської, Полтавської, Харківської та Запорізької областей, що дозволило виявити рівень фіскальної асиметрії та залежності громад від міжбюджетних трансфертів.

Виявлено недоліки та ризики у системі наповнення місцевих бюджетів. Викладено шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні та перспективи зміцнення фінансової бази регіонів. Запропоновано заходи щодо стимулювання регіональної економіки через оптимізацію трансфертної політики.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, подана на 80 сторінках, містить 25 таблиць, 6 рисунків. Список використаних джерел включає 45 найменування.

Ключові слова: державні фінанси, регіональний розвиток, воєнний стан, місцеві бюджети, міжбюджетні відносини, фінансова стійкість.

Список публікацій здобувача:

Олексенко Ю. В. Фінансове забезпечення регіонального розвитку під час воєнного стану. Економіко-правові, управлінсько-технологічні та соціальнопсихологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2025. Том 1. 463 с. С. 93-95

ANNOTATION

Oleksenko Yu. V. The role of public finances in ensuring regional development under martial law.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty **072 «Finance, banking, insurance and stock market»**. - University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The work considers the theoretical foundations and essence of public finances, as well as their functional purpose in ensuring regional development. The system of financial support of territories is studied and the impact of public finances on the socio-economic state of regions under martial law is analyzed. Based on statistical data, a comparative analysis of budget indicators of Lviv, Poltava, Kharkiv and Zaporizhia regions is conducted, which made it possible to identify the level of fiscal asymmetry and the dependence of communities on intergovernmental transfers.

Deficiencies and risks in the system of filling local budgets are identified. Ways of improving intergovernmental relations in Ukraine and prospects for strengthening the financial base of regions are outlined. Measures are proposed to stimulate the regional economy through optimization of transfer policy.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources used, presented on 80 pages, contains 25 tables, 6 figures. The list of sources used includes 45 names.

Keywords: state finances, regional development, martial law, local budgets, inter-budgetary relations, financial stability.

List of publications of the applicant:

Oleksenko Yu. V. Financial support of regional development during martial law. Economic-legal, managerial-technological and socio-psychological dimensions of the present: youth perspective: materials of the international scientific and practical conference. Dnipro: University of Customs and Finance, 2025. Volume 1. 463 p. P. 93-95

ЗМІСТ

ВСТУП	5	
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	7
РОЗДІЛ 2	АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	26
2.1	Оцінка динаміки та структури доходів і видатків бюджетів різних рівнів	26
2.2	Порівняльний аналіз фінансового забезпечення регіонів (тилових та прифронтових)	40
РОЗДІЛ 3	ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ У СТИМУЛЮВАННІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	53
3.1	Удосконалення механізмів міжбюджетних відносин для забезпечення стійкості та розвитку регіонів	53
3.2	Напрями державної фінансової політики у сфері стимулювання регіональної економіки в умовах воєнного стану	64
ВИСНОВКИ	76	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81	

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах повномасштабної війни фінансове забезпечення регіонального розвитку набуває стратегічного значення, перетворюючись на критичну систему життєзабезпечення, що гарантує стійкість держави. Державні фінанси відіграють центральну роль у цьому процесі, виконуючи функції економічної стабілізації, соціального захисту населення та відновлення зруйнованої інфраструктури.

Необхідність адаптації фінансових механізмів до режиму воєнної мобілізації, критична залежність прифронтових регіонів від централізованої підтримки та потреба у вдосконаленні міжбюджетних відносин для забезпечення стійкості громад у 2026 році обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Проблеми фінансового забезпечення регіонального розвитку та ролі державних фінансів висвітлюються в працях багатьох науковців: А. Є. Абдуллаєвої, О. О. Харковенко, О. Л. Рудої, І. В. Гнидюк, С. А. Дяченко, С. А. Романюка та інших. Разом з тим, динамічні зміни в бюджетній політиці періоду 2022–2025 років та необхідність формування мобілізаційної моделі розвитку на 2026 рік потребують додаткового детального вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування ролі державних фінансів у забезпеченні регіонального розвитку в умовах воєнного стану, а також розробка відповідних практичних рекомендацій. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- дослідити сутність державних фінансів та їх роль у стабілізації економіки;
- розкрити теоретичні засади фінансового забезпечення регіонального розвитку;
- проаналізувати динаміку доходів і видатків бюджетів різних рівнів в умовах війни;
- провести порівняльний аналіз фінансового стану тилкових та прифронтових регіонів (на прикладі Львівської, Запорізької, Харківської та Полтавської областей);
- обґрунтувати шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин на 2026 рік;

– визначити напрями державної фінансової політики щодо стимулювання регіональної економіки.

Об’єкт дослідження – процес використання державних фінансів у системі регіонального розвитку України в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження – сукупність фінансових відносин, методів та інструментів державного впливу на регіональний розвиток в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи: теоретичне узагальнення, порівняльний аналіз, статистичний метод (аналіз динаміки та структури показників), метод екстраполяції (для прогнозування на 2026 рік), графічний та табличний методи.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи Результати досліджень «Роль державних фінансів у забезпеченні регіонального розвитку в умовах воєнного стану», викладені в кваліфікаційній роботі, оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові, управлінсько-технологічні та соціально-психологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд», м. Дніпро, 2025 р.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні моделі переходу від пасивного бюджетного утримання територій до активного мобілізаційного розвитку, розробці системи КРІ для оцінки результативності міжбюджетних відносин у 2026 році та пропозиціях щодо функціональної спеціалізації регіонів залежно від їхнього безпекового статусу.

Інформаційною базою дослідження є Закони України про Державний бюджет на 2022–2026 роки, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, офіційні дані Міністерства фінансів України, звіти ДКСУ та наукові публікації.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, подана на 80 сторінках, містить 20 таблиць, 17 рисунків. Список використаних джерел складає 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Значення фінансового забезпечення регіонального розвитку в умовах воєнного стану є критичним і охоплює всі сфери життєдіяльності. Воно функціонує як система життєзабезпечення, яка гарантує стійкість регіонів перед лицем надзвичайних викликів. Це забезпечення має багаторівневий вплив.

По-перше, воно необхідне для економічної стабілізації та відновлення. Фінансові ресурси використовуються для підтримки економічної активності, стимулювання вимушено переміщеного бізнесу та створення нових робочих місць, що запобігає глибокому економічному колапсу на місцях. Особливо важливим є фінансування екстреного відновлення зруйнованої критичної інфраструктури (енергетика, водопостачання, транспорт), оскільки це є базовою умовою для функціонування економіки та життя громадян.

По-друге, фінансове забезпечення є основою соціальної стійкості та гуманітарної безпеки. Завдяки цим ресурсам держава може реалізовувати програми соціального захисту, своєчасно виплачувати пенсії, допомогу внутрішньо переміщеним особам та надавати адресну підтримку вразливим верствам населення, знімаючи тим самим соціальну напругу. Кошти також гарантують безперебійну роботу бюджетної сфери – медицини та освіти, які є життєво необхідними, особливо в умовах масових міграційних процесів та руйнувань.

По-третє, воно забезпечує керованість та ефективність децентралізації. Навіть в умовах війни достатнє фінансування дозволяє органам місцевого самоврядування оперативно та гнучко реагувати на місцеві виклики та приймати самостійні рішення, що значно підвищує ефективність управління кризою. Фінансові механізми (субвенції, дотації) є ключовим важелем для реалізації державних пріоритетів на місцях, зокрема у сфері безпеки, оборони та регіональної відбудови.

Нарешті, фінансове забезпечення має стратегічне повоєнне значення.

Сьогоднішнє залучення та розподіл фінансових ресурсів, зокрема міжнародної допомоги та цільових фондів, є прямою інвестицією у майбутнє. Воно закладає фінансову основу для комплексного та швидкого повоєнного відновлення регіонів, забезпечуючи довгостроковий економічний та соціальний розвиток країни.

Таким чином, фінансове забезпечення є найважливішою системою регіонального розвитку, що гарантує не лише виживання в умовах війни, але й здатність до стійкості та прискореного відновлення.

У фінансовому забезпеченні регіонального розвитку, одна з ключових ролей відводиться державним фінансам.

Державні фінанси відіграють центральну роль у функціонуванні держави, забезпечуючи її здатність виконувати соціальні, економічні та політичні завдання, які наразі значно ускладнені військовою ситуацією в Україні. Ефективне управління державними фінансами сприяє економічній стабільності, соціальній справедливості та сталому розвитку країни. Важливість та значення державних фінансів можна окреслити рядом виконуваних дій із забезпечення стабільності та розвитку держави й населення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Значення державних фінансів

Дії	Характеристика
1	2
Забезпечення виконання державних функцій	Державні фінанси дозволяють уряду фінансувати ключові сфери: оборону, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, інфраструктуру тощо. Вони забезпечують виконання державою своїх обов'язків перед громадянами, таких як надання суспільних благ (дороги, безпека, правосуддя).
Регулювання економіки	Через бюджетну політику (доходи та видатки) держава впливає на економічне зростання, інфляцію, рівень безробіття та розподіл доходів. Інструменти державних фінансів (податки чи субсидії) використовуються для стимулювання економічної активності або її стримування в періоди надмірного зростання економіки.

Соціальна підтримка та зменшення нерівності	Державні фінанси фінансують соціальні програми, пенсії, виплати малозабезпеченим, що сприяє зменшенню соціальної нерівності. Вони забезпечують доступ до базових послуг (освіта, медицина) для всіх верств населення.
Стабілізація економіки	У періоди економічних криз державні фінанси дозволяють впроваджувати антикризові заходи, наприклад, програми підтримки бізнесу чи населення. Управління державним боргом та дефіцитом бюджету допомагає підтримувати макроекономічну стабільність.
Інвестиції в розвиток	Державні фінанси спрямовуються на інфраструктурні проекти (дороги, мости, енергетика), що створюють основу для довгострокового економічного зростання. Фінансування науки, технологій та інновацій сприяє модернізації економіки.
Забезпечення національної безпеки	Фінансування армії, правоохоронних органів та інших структур, що відповідають за безпеку, є ключовим елементом державних фінансів (особливо в умовах військового стану).
Перерозподіл ресурсів	Через податки та трансферти держава перерозподіляє ресурси між регіонами, секторами економіки та групами населення, сприяючи збалансованому розвитку.

Джерело: розробка автора

Аналіз таблиці 1.1 дозволяє встановити, що державні фінанси є багатофункціональним інструментом управління, який у період воєнного стану трансформується з суто економічного регулятора у критично важливий механізм гарантування національної безпеки, соціальної стійкості та збереження інфраструктурного потенціалу країни.

Визначенню дефініції державних фінансів присвячено багато наукових праць, більшість з яких зводиться до того, що перш за все, це – складова фінансової системи держави, система відносин, яка має розподільно-перерозподільний характер в сфері грошових коштів (табл. 1.2).

Сутність поняття державних фінансів

Автор	Визначення
1	2
Абдуллаєва А. Є., Харковенко О. О. [1]	Публічні фінанси – це система управління коштами держави та місцевих громад. Вона охоплює процес залучення ресурсів, переважно через податки та збори, і їх подальше спрямування на фінансування суспільних потреб: від оборони й утримання державного апарату до реалізації соціальних програм, розвитку інфраструктури та науки.
Руда О. Л., Марценюк О. В. [2]	Як ключовий елемент фінансової системи, публічні фінанси формують фінансовий базис для розвитку соціально-економічної системи, адже їх функціонування прямо пов'язане зі станом національної економіки.
Гнидюк І. В., Складанюк М. С. [3]	Публічні фінанси – це регульована державою сфера управління грошовими фондами, що служать суспільним інтересам. Вона охоплює всі етапи: створення цих фондів, їх розподіл та контроль за використанням, а її діяльність базується на владних приписах, встановлених центральними та місцевими органами влади.
Тематична виставка Універсального підсобного фонду Відділу комплексного бібліотечного обслуговування Національної бібліотеки України імені В. І. Вепнадського [4]	Державні фінанси – це ключовий механізм, через який влада формує та використовує фінансові ресурси для виконання своїх функцій. Завдяки йому держава перерозподіляє значну частину національного доходу (ВВП), залучаючи кошти від підприємств та населення і спрямовуючи їх на соціальний та економічний розвиток. Цей механізм є домінуючим у фінансовій системі країни та об'єднує діяльність бюджетів усіх рівнів, цільових фондів, державних підприємств, а також інструменти державного кредиту і страхування.
Борушок І. І. [5]	Система державних фінансів є центральною ланкою у фінансовій системі держави, адже забезпечує необхідними фінансовими ресурсами галузі та сфери державного сектору економіки, з її допомогою посилюється вплив держави на соціальний та економічний розвиток країни, а в результаті, забезпечується ефективне виконання державою покладених на них функцій та завдань

1	2
Хрущ Н., Нянько Л. [6]	Публічні (державні) фінанси – це система, що забезпечує грошима роботу влади на всіх рівнях через управління доходами та видатками. Сьогодні в Україні до неї належать державний і місцеві бюджети, а також фонди соціального страхування. Однак у майбутньому ця модель може змінитися. При делегуванні повноважень новим структурам, як-от державним корпораціям чи наддержавним органам (у разі вступу до ЄС), їхні фінанси також стануть частиною публічних.
Кадала В. В. [7]	Державні фінансові (публічні) ресурси характеризуються рядом ключових аспектів, які представлено принципами, функціями та змістом процесу і взаємозв'язку між циклами їх накопичення, формування та розподілу. При цьому, державні фінансові (публічні) ресурси втілюють своє призначення на різних рівнях фінансової системи країни, що призводить до появу тісного взаємозв'язку між процесами їх розподілу

З таблиці видно, що науковці застосовують два поняття: державні фінанси та публічні фінанси, ототожнюючи їх між собою. Однак, з цього приводу є цікавою думка Дяченко С. А. Науковиця робить чіткий акцент на розмежуванні понять суспільних, публічних та державних фінансів. Вона зазначає наступне:

1. Суспільні фінанси – це найбільш широка категорія фінансових відносин країни. Вони охоплюють рух усіх фінансових ресурсів, спрямованих на задоволення як суспільних, так і приватних (індивідуальних) інтересів.

2. Публічні фінанси є окремим різновидом суспільних фінансів, які мають імперативний (обов'язковий) характер і перебувають під прямим управлінням влади. Вони формують централізовані фонди коштів, що включають: державний бюджет і державні цільові фонди; місцеві бюджети та місцеві цільові фонди; фінанси підприємств державної та комунальної власності.

3. Державні фінанси – це вужча частина публічних фінансів, що стосується лише центрального рівня управління. Вони охоплюють фінанси, які виключають місцеві бюджети та фінанси комунальних підприємств.

Таким чином, на думку авторки, публічні фінанси України об'єднують державні та місцеві фінанси, оскільки обидва рівні спільно використовуються для задоволення потреб громадян [8, с. 60].

Поруч із цим, є таке ж неоднозначне поняття державної регіональної політики, основним завданням якої і є забезпечення розвитку регіонів. Сутність неоднозначності полягає в одночасному використанні у словосполученні термінів «державна» та «регіональна».

Регіональна політика – це двосторонній процес. З одного боку, це централізована діяльність держави, чітко закріплена законодавством, яка охоплює всі регіони. З іншого боку, це децентралізована соціально-економічна політика, яку самі регіони здійснюють, керуючись загальнодержавним законодавством для досягнення своїх місцевих і специфічних цілей.

Науковець С. А. Романюк звертає увагу на термінологічну неточність словосполучення «державна регіональна політика», оскільки воно містить внутрішній конфлікт («державна» та «регіональна» одночасно). Замість нього він пропонує використовувати терміни-синоніми: «державна політика регіонального розвитку», «регіональна політика держави» або просто «регіональна політика».

Обґрунтовуючи це, С. А. Романюк стверджує, що регіон будь-якого рівня завжди перебуває під впливом державної політики як системного впливу центральних органів влади на суспільні процеси. Будь-яке державне рішення, прийняте в інтересах всієї країни, має прямі чи опосередковані територіальні наслідки, які можуть бути як позитивними, так і негативними для конкретного регіону. Отже, в широкому розумінні, будь-яка сфера державної політики має регіональний вимір.

У вузькому розумінні, регіональна політика держави є окремою, чітко відокремленою сферою державної політики, яка відрізняється від усіх інших секторних (функціональних) політик виключно територіальною спрямованістю впливу.

Долішній М. І. підтримує необхідність подвійного тлумачення терміну «регіональна політика». У широкому сенсі він позначає політику, яку проводить

держава щодо регіонів, а також власну політику, що здійснюється самими регіонами в межах їхніх повноважень. У вузькому сенсі термін зводиться лише до дій центральної влади, що дозволяє в цьому контексті вживати його як синонім «державної регіональної політики» [9, с. 53].

А. Кінщак наголошує на необхідності розрізняти два поняття. Державна регіональна політика – це виключно дії центральної влади, спрямовані на забезпечення соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку регіонів. Натомість регіональна політика – це комплекс заходів, які розробляються та реалізуються безпосередньо регіональною владою для досягнення всебічного сталого розвитку на своїй території. Роль держави в цьому процесі зводиться до підтримуючої функції : надання нормативно-правової бази, матеріально-фінансових ресурсів та визначення загальнонаціональних пріоритетів. Саме ця підтримка регіональних ініціатив і становить зміст державної регіональної політики в масштабах усієї країни [10].

В законодавстві України застосовується термін «державна регіональна політика», під якою розуміється «система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності» [11].

Реалізація державної регіональної політики здійснюється на основі законодавчо визначених принципів, які, на нашу думку, доцільно згрупувати за наступними ознаками: правової основи та управління; взаємодії, справедливості та прозорості; розвитку та єдності; гуманітарних та соціальних аспектів (рис. 1.1):

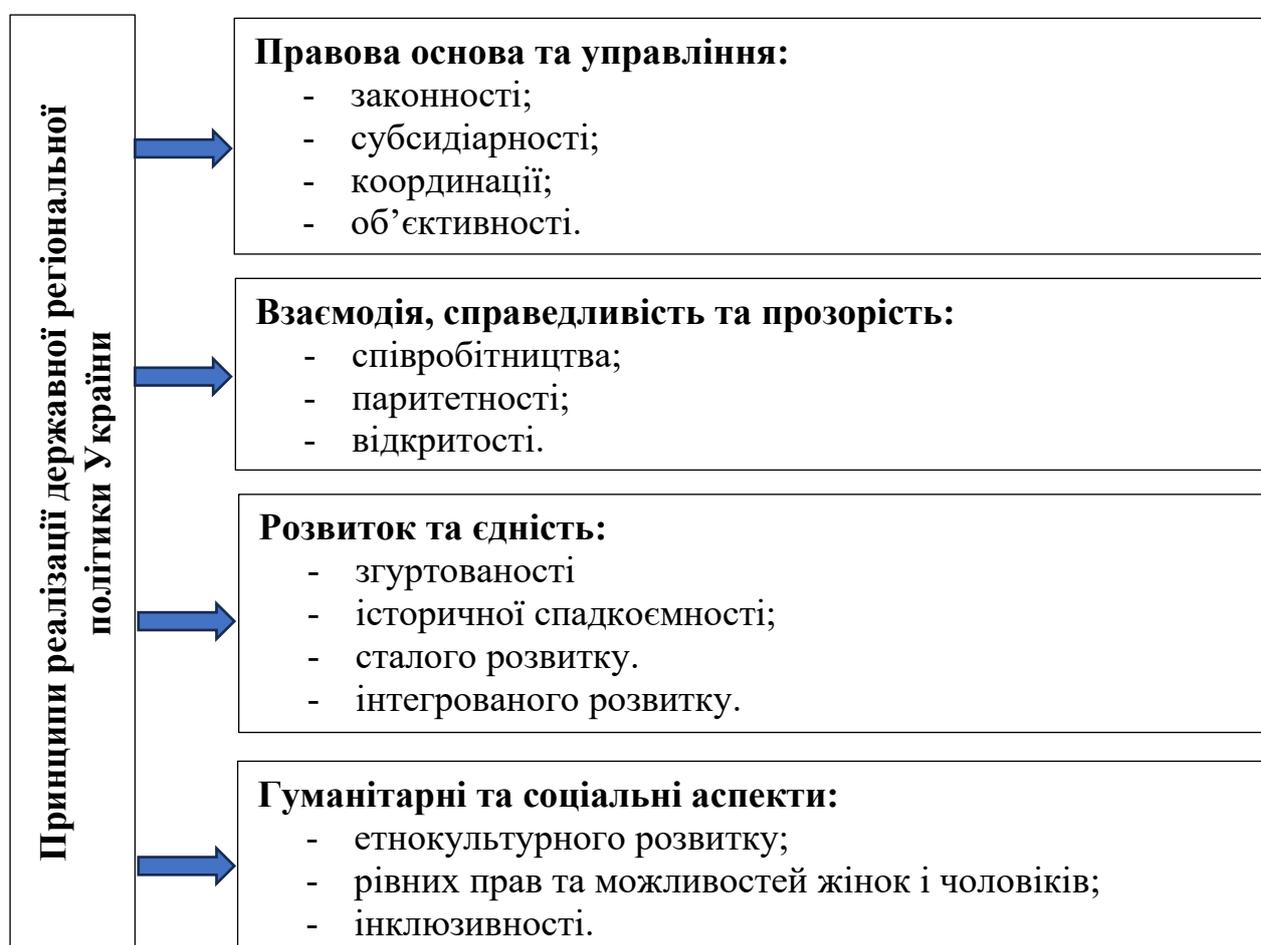
1. Правова основа та управління:

– законності. Усі рішення та дії органів влади у сфері регіональної політики мають відповідати Конституції та законам України, а також чинним міжнародним договорам. Це забезпечує легітимність політики;

– субсидіарності. Владні повноваження реалізуються на найнижчому (місцевому) рівні управління, де це найбільш ефективно, а вищі рівні (регіональний, державний) втручаються лише за необхідності. Це наближує управління до громадян;

– координації: Забезпечення взаємозв'язку та узгодженості стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях для уникнення суперечностей і дублювання;

– об'єктивності. Прийняття рішень та розподіл ресурсів ґрунтується на достовірних даних, неупередженому аналізі соціально-економічного стану регіонів і вимірюваних показниках.

Рис. 1.1. Принципи реалізації державної регіональної політики України

Джерело: сформовано на основі [11] з доробкою автора

2. Взаємодія, справедливість та прозорість:

- співробітництва. Необхідність узгодження цілей, пріоритетів і дій між центральними органами виконавчої влади, органами влади АРК та органами місцевого самоврядування;

- паритетності (у фінансуванні). Гарантування рівних можливостей доступу всім об'єктам регіональної політики (регіонам, громадам) до державної фінансової підтримки регіонального розвитку на основі чітких критеріїв;

- відкритості. Забезпечення вільного доступу до всієї інформації про формування, реалізацію та результати державної регіональної політики.

3. Розвиток та єдність:

- згуртованості. Основна мета – забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної та гуманітарної єдності України шляхом зменшення значних регіональних диспропорцій;

- історичної спадкоємності. Обов'язкове врахування, збереження та розвиток позитивних надбань попереднього розвитку регіонів, їхньої специфіки та традицій;

- сталого розвитку. Забезпечення збалансованого розвитку, який гармонійно поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти, задовольняючи поточні потреби без шкоди для майбутніх поколінь;

- інтегрованого розвитку. Комплексний підхід, що передбачає взаємозв'язок і узгодження розвитку різних сфер (інфраструктура, економіка, соціальна сфера) та рівнів управління.

4. Гуманітарні та соціальні аспекти:

- етнокультурного розвитку. Сприяння збереженню, розвитку та реалізації культурних потреб національних меншин та корінних народів у регіонах;

- рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Забезпечення того, що регіональна політика створює однакові умови та можливості для участі та доступу до ресурсів і переваг розвитку для обох статей;

- інклюзивності. Створення умов для залучення та повноцінної участі всіх груп населення, включаючи осіб з інвалідністю та інші вразливі групи, до суспільного життя та забезпечення доступності послуг та інфраструктури [11].

Основними цілями державної регіональної політики є динамічний та збалансований розвиток країни та її регіонів, забезпечення соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення та гарантування соціальних стандартів для всіх громадян, незалежно від місця проживання. Завдання включають розв'язання соціально-економічних проблем, подолання істотних відмінностей у рівнях розвитку регіонів, інтеграцію галузевого та територіального підходів, а також моніторинг та аналіз стану регіонів для корегування стратегій розвитку [11]. Більш детально цілі та завдання державної регіональної політики представлені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Цілі та завдання державної регіональної політики України

Цілі	Завдання
Динамічний та збалансований розвиток: створення умов для стабільного зростання як країни в цілому, так і окремих її регіонів.	Розв'язання проблем: активна участь у вирішенні соціально-економічних проблем на регіональному рівні.
Соціальна та економічна єдність: забезпечення узгодженості економічного та соціального розвитку на національному та регіональному рівнях.	Стимулювання розвитку: створення механізмів стимулювання розвитку регіонів, особливо депресивних територій.
Підвищення рівня життя: покращення добробуту населення, у тому числі шляхом забезпечення гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина.	Інтегрований розвиток: поєднання галузевого та територіального підходів для комплексного розвитку громад та регіонів.
Подолання диспропорцій: скорочення значних відмінностей у рівнях соціально-економічного розвитку між регіонами.	Моніторинг та аналіз: інтеграція інформаційних ресурсів, формування баз даних, аналіз стану регіонів та прогнозування їхнього розвитку.
	Коригування стратегій: підготовка пропозицій для коригування стратегічних документів, що визначають напрямки регіонального розвитку.

Джерело: систематизовано автором на основі: [11, 12, 13]

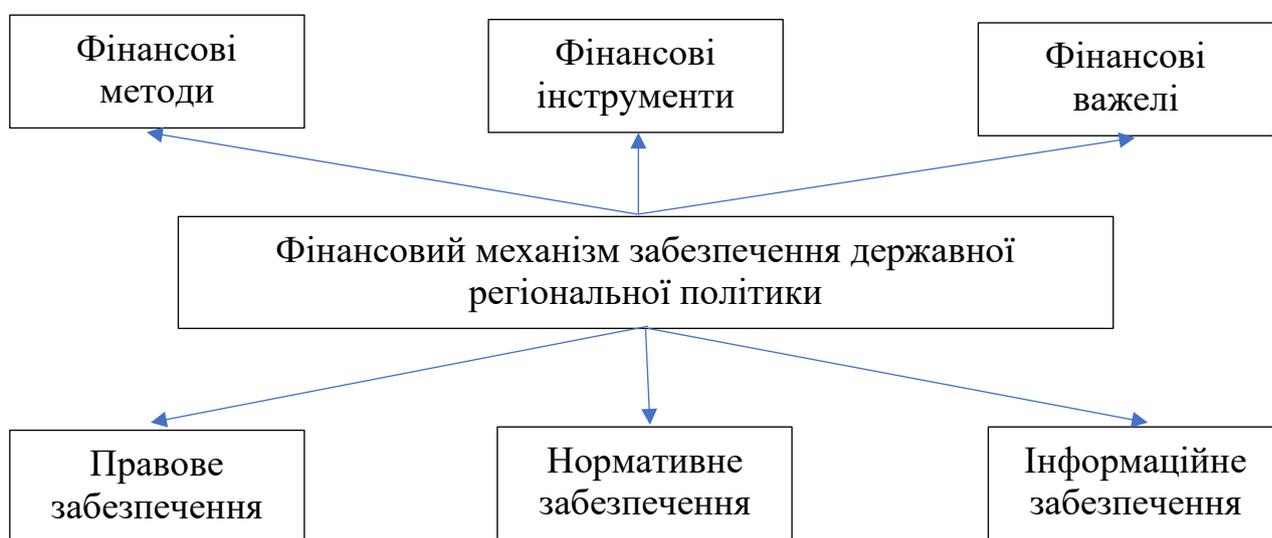
Переходячи до механізму фінансового забезпечення державної регіональної політики, необхідно зазначити, що фінансовий механізм – це сукупність певних

форм, методів, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється мобілізація, розподіл, перерозподіл і використання фінансових ресурсів для досягнення певних економічних, соціальних чи управлінських цілей.

Більшість економістів і фінансистів використовують термін «фінансові механізми» для позначення багатофакторності категорії. Згідно з дослідженням Є. Хлобистова, ці механізми мають ієрархічну структуру, поділяючись на національний, регіональний та місцевий рівні.

Для досягнення поставлених цілей та завдань державної регіональної політики, визначаємо її фінансові механізми як комплексний набір фінансових інструментів (як бюджетних, так і небюджетних, включаючи інвестиційні та кредитні). Ця система застосовується державою для координації та реалізації спільних заходів усіх рівнів публічної влади. Кінцева мета полягає у забезпеченні збалансованого (сталого) розвитку та рівномірного (інклюзивного) економічного зростання у всіх регіонах країни [9, с. 127].

Складові фінансового механізму забезпечення державної регіональної політики представлено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Складові фінансового механізму забезпечення державної регіональної політики

Фінансові методи – це способи впливу фінансових інструментів на господарські відносини, що включають управління рухом фінансових ресурсів і взаємодію у сфері ринкових комерційних відносин. [14]

Фінансові інструменти – це засоби, що використовуються для інвестування, залучення капіталу, розрахунків та управління ризиками [15, с. 683].

Фінансові важелі – це набір бюджетних, податкових та кредитно-грошових інструментів, що використовуються урядом для втілення державної фінансової політики та впливу на економічні процеси [16, с. 13].

Правове забезпечення – це безперервна діяльність суб'єктів права, спрямована на створення правових умов для реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод за допомогою всіх наявних правових засобів [17, с. 40].

Нормативне забезпечення – це сукупність правових норм і правил, які регулюють певну сферу суспільних відносин, а також діяльність державних органів та посадових осіб з їх створення, впровадження та забезпечення дотримання [18].

Інформаційне забезпечення – це сукупність упорядкованої інформації та засобів для її збирання, зберігання, обробки та передачі, яка використовується для задоволення інформаційних потреб користувачів у конкретній сфері [19, с. 419-420].

Кожна представлена на рисунку 1.2 складова має свою деталізацію, яку представлено в таблиці 1.4.

З таблиці 1.4 можна зробити висновок, що фінансовий механізм забезпечення державної регіональної політики є цілісною структурою, яка об'єднує фінансові методи, інструменти та важелі. Взаємодія таких елементів, як бюджетування, оподаткування та інвестування, разом із використанням конкретних важелів (ставок податків, дотацій та стимулів), дозволяє державі здійснювати ефективний регуляторний вплив на розвиток територій. Важливою умовою функціонування цієї системи є наявність ґрунтового правового і нормативного забезпечення, а також розгалуженої інформаційної бази, що в сукупності створює необхідне підґрунтя для реалізації стратегічних пріоритетів регіонального розвитку

**Складові елементи фінансового механізму забезпечення державної
регіональної політики**

Складові фінансового механізму	Елементи фінансового механізму
Фінансові методи	<ul style="list-style-type: none"> – орендний; – оподаткування; – кредитування; – інвестування; – бюджетування; – прогнозування; – планування.
Фінансові інструменти	<ul style="list-style-type: none"> – оренда; – податки; – дотації, субвенції; – інвестиції; – кредит; – прогноз; – план.
Фінансові важелі	<ul style="list-style-type: none"> – орендна плата; – ставки податків; – кредитні ставки; – фінансові санкції; – фінансові стимули; – індикатори; – показники.
Правове забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> – Конституція України; – Закони України; – Постанови уряду; – Укази президента; – Накази центральних та регіональних органів влади.
Нормативне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> – норми; – нормативи; – інструкції; – методичні вказівки; – тарифні ставки; – роз'яснення; – інша документація.
Інформаційне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> – статистична інформація; – економічна інформація; – фінансова інформація; – комерційна інформація; – наукова інформація; – інша інформація.

Джерело: сформовано автором на основі: [9, с. 127]

Фінансове забезпечення державної регіональної політики різних регіонів може дещо відрізнятися та здійснюватися за рахунок різних фінансових інструментів. Приклади наведено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Фінансове забезпечення державної регіональної політики міст Кривий Ріг, Полтава, Харків, Запоріжжя, Дніпро

Місто	Джерело фінансового забезпечення
Кривий Ріг	Фінансування здійснюється за рахунок державного та міського бюджетів, а також інших законних джерел. Крім того, проєкт «Підвищення енергоефективності громадських будівель у м. Кривому Розі» фінансується за рахунок грантів міжнародних фондів та неурядових організацій, зокрема Європейського банку реконструкції та розвитку.
Полтава	Фінансування регіональної політики Полтави формується згідно з чинним законодавством і включає кошти державного та місцевого бюджетів, а також ресурси міжнародних фінансових організацій. Слід відзначити, що Концепція інтегрованого розвитку «Полтава 2030» реалізується завдяки зовнішній підтримці: Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) надало від імені урядів Німеччини та Швейцарії 1,85 млн євро для розвитку міста.
Харків	Фінансове забезпечення регіональної стратегії м. Харкова здійснюється за рахунок: міського бюджету, що слугує головним внутрішнім джерелом підвищення соціально-економічної ефективності; співфінансування пріоритетних регіональних та національних проєктів, де місто отримує цільові кошти з обласного та державного бюджетів, додаючи власні ресурси; державного фонду регіонального розвитку (ДФРР); коштів бізнесу (інвесторів, суб'єктів господарювання) та механізмів державно-приватного партнерства; міжнародної технічної допомоги. Зокрема, «Грантова програма для МСП на відновлення пошкоджених виробничих об'єктів», за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та фінансування Швейцарії у межах Фонду сприяння малому бізнесу.
Запоріжжя	Реалізація регіональної політики м. Запоріжжя фінансується за рахунок: публічних фінансів (ресурси державного бюджету та місцевих бюджетів); зовнішньої допомоги (кошти міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій); приватного капіталу (залучення інвесторів і донорських організацій). Крім того, Стратегія розвитку Запоріжжя до 2028 року була розроблена сумісно з канадським урядом в рамках проєкту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (ПРОМІС), що реалізується Федерацією канадських муніципалітетів.
Дніпро	Фінансове забезпечення реалізації регіональної політики у Дніпрі здійснюється за рахунок: коштів державного та місцевого бюджетів; Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР); грантів ЄС, міжнародних організацій, донорських установ; субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам; коштів міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій; благодійних внесків; власних коштів підприємств та коштів інвесторів; кредити міжнародних організацій тощо. Зокрема, у партнерстві з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) здійснюється фінансування встановлення сучасного енергоефективного вуличного освітлення, оновлення громадського транспорту, ремонтних робіт та покращення умов у школах та лікарнях міста тощо.

Джерело: систематизовано автором на основі: [20, с. 92;21; 22]

Формування регіональної політики та її фінансове забезпечення, в першу чергу, залежить від стратегії розвитку певного регіону, яка в свою чергу підпорядковується державній стратегії регіонального розвитку. Наразі в Україні діє Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, яка має свої чіткі цілі та завдання, представлені в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Цілі та завдання Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Стратегічна ціль	Оперативна ціль	Завдання
1	2	3
Досягнення всебічної єдності країни, що охоплює соціальну, гуманітарну, економічну сфери, а також гарантує кліматичну, екологічну та безпекову стійкість на всій території	Забезпечення комплексного розвитку територій, не шкодячи інтересам майбутніх поколінь	<ul style="list-style-type: none"> – створення умов для прискореного економічного зростання регіонів – комплексне відновлення та інтеграція територій, які перебували в окупації – проведення заходів із захисту, збереження та екологічного відновлення навколишнього середовища
	Забезпечення потреб громадян у доступних і високоякісних адміністративних та публічних послугах	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення освітніми послугами високої якості – надання соціальних послуг та сприяння формуванню інклюзивного суспільства – розвиток культурних послуг та зміцнення національної ідентичності – доступу до медичних послуг – розвиток цифрової інфраструктури для надання адміністративних та інших публічних (електронних) послуг
	Надання комплексу заходів соціального захисту цільовим групам: ветеранам війни та їхнім сім'ям, внутрішньо переміщеним особам і іншим незахищеним категоріям громадян	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення повноцінного долучення (інтеграції) внутрішньо переміщених осіб у життя місцевих громад – створення умов та підтримка ветеранів війни і військовослужбовців у громадах їхнього проживання

1	2	3
Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	Інфраструктура, спроможна функціонувати безперебійно та адекватно реагувати на безпекові ризики, соціальні зміни та економічні виклики.	– розвиток та забезпечення стійкості транспортної та енергетичної інфраструктури – створення комфортних для проживання громад (територій) – забезпечення цивільного захисту та безпеки громадян
	Формування потужної та ефективної регіональної економіки, що володіє високою конкурентоспроможністю	– сприяння економічному зростанню через залучення капіталу (інвестицій), розширення бізнесу та, як наслідок, створення нових вакансій – розвиток туристичного потенціалу
Створення ефективної системи управління на всіх рівнях	Розвиток потенціалу та ефективності органів публічної влади, шляхом застосування передового досвіду та стандартів Європейського Союзу.	– удосконалення інструментів планування та звітності в регіональній політиці – посилення потенціалу (здатності) суб'єктів, які реалізують державну регіональну політику
	Вдосконалення механізмів партнерства та кооперації у всіх їхніх проявах, поєднане з дієвим управлінням державним інвестиційним капіталом	– забезпечення дієвої координації та кооперації на рівні регіону – розвиток механізмів інвестування, необхідних для реалізації регіональної стратегії

Джерело: систематизовано автором на основі [23]

Оскільки дана Стратегія була прийнята ще до початку війни, вона зазнала певних змін в розрізі поставлених завдань щодо реінтеграції деокупованих територій (відбудова стійкої системи публічної влади на деокупованих територіях, поновлення надання базових муніципальних та адміністративних послуг для населення звільнених громад, економічна та соціальна адаптація й реабілітації громадян, які проживають на деокупованих територіях тощо), інтеграція внутрішньо переміщених осіб, а також захисту та відновлення навколишнього природного середовища (передбачити спеціальні фінансові та організаційні

механізми з метою поновлення та забезпечення сталого розвитку територій, які опинилися в зоні лиха через руйнування Каховської гідроелектростанції та ін.).

З початком повномасштабного вторгнення змінились всі нагальні пріоритети, покликані на забезпечення сталого розвитку, як держави в цілому, так і кожного регіону окремо. Першочерговою стала необхідність забезпечення безпеки порушених кордонів, життя населення, зруйнованих будівель, інфраструктури міст та фінансування Збройних сил України. Все це поставило перед державою низку викликів, представлених Міністерством відновлення розвитку громад, територій та інфраструктури в «Оновленій Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: ключові аспекти»:

1. Наслідком збройної агресії РФ та тимчасової окупації є втрата або значне послаблення спроможності місцевої влади виконувати свої функції на частині територій;

2. Збільшення територій, які критично залежать від державної фінансової та організаційної підтримки;

3. Тотальне знищення та значні пошкодження критичної інфраструктури, стан яких не відповідає потребам економіки та вимогам безпеки (пошкоджено понад 663 заклади охорони здоров'я, 47 % об'єктів енергетичної інфраструктури, 2862 об'єкти залізничної інфраструктури, 25,4 тис км автомобільних доріг);

4. Структурні та просторові зміни в економіці, занепад експортного потенціалу деяких територій (зниження експортного потенціалу прифронтових регіонів, збитки аграрного сектору держави – понад 8,7 млрд дол., релокація понад 800 підприємств у більш безпечні регіони);

5. Демографічна криза та міграція, прискорення депопуляції (понад 5,1 млн осіб мають статус тимчасового захисту в країнах ЄС, понад 4,9 млн осіб мають офіційний статус ВПО);

6. Екологічні та техногенні катастрофи, спричинені бойовими діями на території України (обстеження на вибухонебезпечні предмети потребує площа понад 174 тис км², в результаті підриву дамби Каховської ГЕС до річки Дніпро

потрапило 150 т мастила, а в зоні затоплення опинилися понад 80 населених пунктів);

7. Існуюча система управління регіональним розвитком в Україні ще не готова до впровадження процедур та кращих практик Європейського Союзу [24].

Отже, внаслідок збройної агресії Російської Федерації регіональний розвиток України зіткнувся з кризовим дисбалансом між фінансовими потребами та наявними ресурсами. Критично зросла залежність територій від державної фінансової підтримки через масову втрату інституційної спроможності місцевої влади та різке скорочення податкової бази, спричинене міграцією населення (ВПО та за кордон) та релокацією підприємств.

Масштабні руйнування критичної інфраструктури (енергетика, дороги, медицина) та колосальні збитки економічному та екологічному секторам створюють безпрецедентне фінансове навантаження. Це навантаження не може бути покрито внутрішніми джерелами.

Зрештою, існує стратегічний виклик, пов'язаний із євроінтеграцією: існуюча система управління та фінансові механізми регіонального розвитку не відповідають стандартам ЄС. Це створює перешкоди для ефективного залучення та використання масштабної міжнародної допомоги, необхідної для відновлення.

Таким чином, головна фінансова проблема полягає у необхідності терміново мобілізувати зовнішні інвестиції та внутрішні резерви, паралельно трансформуючи фінансові механізми відповідно до європейських вимог, щоб перейти від кризового фінансування до стійкого інвестиційного розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Оцінка динаміки та структури доходів і видатків бюджетів різних рівнів

Оцінка динаміки та структури доходів і видатків бюджетів різних рівнів, особливо в умовах воєнного стану, є вкрай важливою та необхідною для забезпечення ефективного управління ресурсами та підтримки життєдіяльності економіки.

По-перше, така оцінка є критично важливою для оперативного ухвалення рішень та коригування політики. Аналіз динаміки дозволяє швидко ідентифікувати, як зовнішні шоки, спричинені війною, впливають на традиційні джерела доходів. Своєчасне виявлення критичних відхилень дає змогу оперативно переорієнтувати фіскальну політику та мобілізувати ресурси.

По-друге, це необхідно для забезпечення макрофінансової стабільності. Оцінка динаміки видатків державного бюджету (які різко зросли в умовах війни) та його доходів є критичною для прогнозування та контролю рівня дефіциту.

По-третє, аналіз є життєво необхідним для ефективного функціонування регіонів та громад. Оцінка структури доходів місцевих бюджетів дозволяє визначити рівень їхньої фінансової самостійності та виявити залежність від централізованої державної підтримки, наприклад, через зростання частки міжбюджетних трансфертів. Крім того, порівняльний аналіз у розрізі областей дозволяє виявити регіональні диспропорції, спричинені бойовими діями, та спрямувати ресурси на ті громади, які найбільше постраждали або мають ключове значення для економічної стійкості країни.

Таким чином, оцінка динаміки та структури бюджетів – це не просто моніторинг фінансових показників, а життєво важливий інструмент управління кризою, який забезпечує прозорість, підзвітність та дозволяє переорієнтувати всю

фінансову систему держави на виконання оборонних, гуманітарних та відновлювальних пріоритетів в умовах надзвичайного стану.

Перш ніж перейти до аналізу місцевих бюджетів, доцільно виявити тенденцію виконання Державного бюджету за період з 2020 року по 01.11.2025 року (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Виконання Державного бюджету України
з 2020 по 01.11.2025 рр. (млн. грн.)**

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)
2020	1076016,7	1288016,7	5096,1	-217096,1
2021	1296852,9	1490258,9	4531,4	-197937,4
2022	1787395,6	2705423,3	-3326,0	-914701,7
2023	2671998,0	4014418,1	-9309,5	-1333110,7
2024	3122713,4	4486682,7	-5469,3	-1358500,1
на 01.11.2025	2973758,0	4079086,8	-6570,5	-1098758,2

Джерело: [25]

Аналіз динаміки основних показників Державного бюджету України за період 2020–2025 років свідчить про кардинальний перехід від відносно стабільної фінансової системи до режиму воєнної мобілізації та критичної зовнішньої залежності, що відбувся після 2022 року. Умовно аналіз показників можна поділити на три етапи:

Етап 1: Довоєнна стабільність (2020–2021). У 2021 році, порівняно з 2020 роком, обсяги доходів зросли на помірні 220,8 млрд грн (до 1296,9 млрд грн), тоді як видатки збільшилися на 202,2 млрд грн (до 1490,3 млрд грн). Завдяки відносно збалансованому зростанню, сальдо (дефіцит) бюджету навіть покращилося на 19,2 млрд грн, зменшившись до -197,9 млрд грн. Показник кредитування залишався позитивним (4,5 млрд грн), що означало, що держава надавала нових кредитів більше, ніж отримувала повернень.

Етап 2: Фінансова трансформація та воєнна економіка (2022–2024). Починаючи з 2022 року, фінансові показники демонструють різке відхилення. Найбільш значуща зміна – це вибухове зростання видатків, які у 2022 році збільшилися на понад 1,2 трлн грн (до 2705,4 млрд грн), а у 2023 році – ще на 1,3 трлн грн (до 4014,4 млрд грн). Це зростання було набагато швидшим за приріст доходів, відображаючи пріоритетне фінансування сектору безпеки та оборони. У 2024 році видатки досягли піку у 4486,7 млрд грн, збільшившись на 472,3 млрд грн.

Спостерігалась залежність доходів від зовнішньої допомоги. Доходи також значно зростали, але зі значним відставанням від видатків. Найбільший приріст відбувся у 2023 році на 884,6 млрд грн (до 2672,0 млрд грн), що стало можливим насамперед завдяки надходженню міжнародної фінансової допомоги та грантів. Зростання у 2024 році становило 450,7 млрд грн.

Сальдо (дефіцит) бюджету різко погіршившись у 2022 році на 716,8 млрд грн (до -914,7 млрд грн). У 2023 році дефіцит досяг історичного максимуму -1333,1 млрд грн (погіршення на 418,4 млрд грн), і майже не змінився у 2024 році (досягнув -1358,5 млрд грн). Це вказує на критичну залежність від зовнішніх запозичень для покриття понад третини видатків.

Показник кредитування став негативним у 2022 році (-3,3 млрд грн, погіршення на 7,9 млрд грн) і досяг найбільш негативного значення у 2023 році (-9,3 млрд грн). Це свідчить про те, що держава припинила надавати великі кредити і сфокусувалася на поверненні раніше виданих коштів, що є типовим для бюджету в умовах війни.

Етап 3: Перспектива 2025 року. Хоча наразі є дані лише на 01.11.2025 року (2973,8 млрд грн доходів та 4079,1 млрд грн видатків), але вони показують певне уповільнення темпів зростання або планове зменшення абсолютних обсягів порівняно з піком 2024 року. Водночас, спостерігається покращення сальдо на 259,7 млрд грн порівняно з 2024 роком (до -1098,8 млрд грн). Орієнтовно можна сказати, що на кінець 2025 року ці показники будуть на рівні 2024 року, або ж навіть матимуть незначну позитивну динаміку. Це може свідчити про певну

фіскальну консолідацію та зменшення потреб у надкритичному фінансуванні, хоча дефіцит залишається надзвичайно високим.

Отже, фінансова система України з 2022 року перебуває у стані видаткової домінанти, коли видатки, що зросли на трильйони гривень, фінансуються завдяки міжнародній допомозі, що призвело до безпрецедентного дефіциту. Довгострокова фінансова стійкість залишається головним викликом.

Динаміка виконання місцевих бюджетів представлена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Виконання місцевих бюджетів України з 2021 по 01.10.2025 рр., млн грн

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (профіцит бюджету)
2021	580 699,1	569 428,2	241,7	11 029,1
2022	555 097,0	484 295,2	928,0	69 873,8
2023	652 609,1	646 822,5	376,5	5 409,9
2024	679 530,8	671 798,0	- 153,2	7 885,9
на 01.10.2025	615 861,8	563 428,9	811,8	51 614,1

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Аналіз даних таблиці 2.2 щодо виконання місцевих бюджетів України за період з 2021 року по 1 жовтня 2025 року демонструє складний шлях адаптації фінансової системи до умов воєнного стану. У 2021 році, який можна вважати базовим періодом відносної стабільності, доходи місцевих бюджетів склали 580 699,1 млн грн при видатках у 569 428,2 млн грн, що забезпечило помірний профіцит у розмірі 11 029,1 млн грн. Початок повномасштабного вторгнення у 2022 році призвів до скорочення доходів до 555 097,0 млн грн, однак видатки впали ще суттєвіше – до 484 295,2 млн грн, внаслідок чого сформувався рекордний профіцит у 69 873,8 млн грн. Цей дисбаланс пояснюється жорсткими обмеженнями на капітальні видатки та неможливістю освоєння коштів громадами в умовах активних бойових дій.

Період 2023–2024 років характеризується відновленням та номінальним зростанням показників. У 2023 році доходи різко зросли до 652 609,1 млн грн, а

видатки «наздогнали» цей темп, сягнувши 646 822,5 млн грн, що зменшило сальдо до 5 409,9 млн грн. Тенденція продовжилася у 2024 році, коли доходи склали 679 530,8 млн грн, а видатки – 671 798,0 млн грн; при цьому сальдо дещо зросло до 7 885,9 млн грн, а кредитування показало від'ємне значення (-153,2 млн грн), що свідчить про переважання повернення позик над їх видачею.

Станом на 1 жовтня 2025 року ситуація виглядає фінансово стійкою: за дев'ять місяців доходи вже досягли 615 861,8 млн грн, що перевищує річні показники 2021 та 2022 років, а видатки склали 563 428,9 млн грн. Розрахункове сальдо становить 51,614,1 млн грн, що формує значний запас ліквідності. Загалом динаміка свідчить про те, що після шокового 2022 року місцеві бюджети адаптувалися до нових реалій, забезпечуючи стабільне фінансування потреб громад із тенденцією до накопичення ресурсу в поточному році.

Аналіз стану виконання державного та місцевих бюджетів показав, що існує певний специфічний дисбаланс: якщо державний бюджет був постійно дефіцитний, то місцеві бюджети показали профіцит за весь аналізований період.

Це структурне явище є прямим наслідком функціонального розподілу фінансових обов'язків та жорстких фіскальних правил, встановлених в умовах війни. Іншими словами, держава бере на себе війну та борги, а місцеве самоврядування – тимчасово обмежує некритичні видатки.

На нашу думку, причинами цього може бути наступне:

1. Причини системного дефіциту Державного бюджету:

– війна та безпека. Державний бюджет є єдиним «спонсором» воєнних витрат. Перевищення видатків над доходами після 2022 року зросло в рази саме через необхідність фінансування Збройних Сил України, оборонних закупівель та заходів національної безпеки. Це видатки, які не може і не повинен фінансувати місцевий бюджет;

– обслуговування боргу. Державний бюджет несе повний тягар обслуговування та погашення державного боргу (зовнішнього та внутрішнього). Цей постійно високий обсяг виплат є однією з головних причин структурного дефіциту;

– фінансування дефіциту. Оскільки власних доходів недостатньо для покриття воєнних та боргових витрат, дефіцит фінансується за рахунок зовнішніх надходжень (кредитів та грантів від міжнародних партнерів). Це свідоме рішення, що дозволяє утримувати фінансову систему країни в умовах війни [27].

2. Причини системного профіциту місцевих бюджетів:

– фіскальні обмеження (технічний профіцит). Ключовим фактором, особливо у 2022 році, було обмеження видатків;

– концентрація коштів на центральному рівні та запобігання нецільовому використанню: уряд тимчасово заборонив або суттєво обмежив капітальні видатки (будівництво, реконструкція) для місцевих бюджетів; громади отримували доходи, але не могли їх витратити на некритичні цілі через блокування казначейських платежів або з міркувань безпеки [28].

Це призвело до накопичення значних залишків коштів на рахунках місцевих бюджетів, формуючи високий технічний профіцит (особливо у 2022 році – 69,9 млрд грн).

Місцеві бюджети продемонстрували відносну стабільність доходів. Значна частина доходів місцевих бюджетів (наприклад, ПДФО) виявилася стійкою, а в 2023–2024 роках зростає, зокрема завдяки надходженням з грошового забезпечення військовослужбовців (до перерозподілу). Натомість, видатки, які несли місцеві органи (освіта, медицина, комунальні послуги, територіальна оборона), були хоч і важливими, але їхній обсяг не міг зрівнятися з масштабами оборонних потреб, які фінансує держава.

Таким чином, профіцит місцевих бюджетів відображає ресурсну надлишковість на місцях (через фіскальні обмеження), тоді як дефіцит державного бюджету відображає функціональну фінансову напругу (через військові витрати та борги).

Наступним етапом проведемо аналіз динаміки доходів місцевих бюджетів за 2022-2024 роки (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Доходи місцевих бюджетів за 2022-2024 року (млрд грн)

Показник	2022	2023	2024	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
				грн	%	грн	%
Усього доходів з урахуванням міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, з них:	555,1	652,6	679,5	97,5	17,56	26,9	4,12
міжбюджетні трансферти з державного бюджету	136,8	177,4	187,9	40,6	29,68	10,5	5,92
доходи без урахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, з них:	418,3	475,2	491,6	56,9	13,60	16,4	3,45
Податок та збір на доходи фізичних осіб	272,2	289,4	257,5	17,2	6,32	-31,9	-11,02
Єдиний податок	47,2	55,8	69,1	8,6	18,22	13,3	23,84
Податок на майно	36,8	43,8	50,2	7,0	19,02	6,4	14,61
Власні надходження бюджетних установ	15,3	27,5	31,8	12,2	79,74	4,3	15,64
Орендна плата	18,4	22,4	26,3	4,0	21,74	3,9	17,41
Внутрішні податки на товари та послуги	13,1	22,4	27,8	9,3	71,00	5,4	24,11
Інші податки та збори	15,4	13,9	28,9	-1,5	-9,74	15,0	107,91

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі: [29, 30, 31]

Аналіз змін доходів місцевих бюджетів у період 2022–2024 років відображає два ключові етапи: відновлювальне зростання 2023 року та кардинальний структурний злам 2024 року, що був спричинений перерозподілом ресурсів на потреби оборони. У 2023 році загальний обсяг доходів місцевих бюджетів (з урахуванням трансфертів) зріс на 97,5 млрд грн, або на 17,56% (з 555,1 млрд грн до 652,6 млрд грн). Це зростання було обумовлено, зокрема, значним збільшенням міжбюджетних трансфертів з державного бюджету на 40,6 млрд грн (+29,68%), що стало важливою державною підтримкою громад. Водночас, найбільше джерело власних надходжень – податок та збір на доходи фізичних осіб (ПДФО) – продемонструвало зростання на 17,2 млрд грн (+6,32%), що було результатом

мобілізації та збільшення грошового забезпечення військовослужбовців, ПДФО з якого до кінця року залишалось у місцевих бюджетах. Додатково, високі темпи зростання показали власні надходження бюджетних установ (+79,74%) та внутрішні податки на товари та послуги (+71,00%), що свідчило про адаптацію бізнесу та бюджетних організацій.

Однак, у 2024 році відбувся структурний злам: загальне зростання доходів різко уповільнилося до 26,9 млрд грн (+4,12%). Ключовою причиною стало вилучення військового ПДФО з місцевих бюджетів на користь державного, що призвело до падіння надходжень від податку та збору на доходи фізичних осіб на 31,9 млрд грн (-11,02%). Натомість, місцеві податки взяли на себе компенсаційну роль: єдиний податок зріс на 13,3 млрд грн (+23,84%), а податок на майно – на 6,4 млрд грн (+14,61%), підтверджуючи стійкість економічної бази громад. Міжбюджетні трансферти продовжували зростати, збільшившись на 10,5 млрд грн (+5,92%), що є механізмом часткової компенсації втрат ПДФО та фінансової підтримки громад. Таким чином, місцеві бюджети перейшли від моделі, де домінував військовий ПДФО, до моделі, яка більше спирається на трансферти та місцеві податки, що, втім, уповільнило загальне зростання та змінило фіскальну автономію громад.

У рамках дослідження, також доречно визначити структурні зміни надходжень місцевих бюджетів у період з 2022 року по 2024 рік (табл. 2.4).

Виходячи з даних таблиці 2.4, можна сказати, що головною структурною зміною стало різке падіння частки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) у загальному обсязі доходів. Якщо у 2022 році ПДФО був безумовним фінансовим донором, складаючи майже половину усіх надходжень – 49,03% , то у 2023 році його частка зменшилася до 44,35%, а у 2024 році – обвалилася до 37,90%. Основною і єдиною причиною цього падіння стало вилучення військового ПДФО з місцевих бюджетів на користь державного бюджету. Цей крок, хоч і був виправданий потребами оборони, суттєво змінив економічний ландшафт територіальних громад, особливо тих, де були розташовані великі військові

частини, перетворивши місцеві бюджети з активних донорів фінансування війни на переважно цивільні фінансові одиниці.

Таблиця 2.4

Структура доходів місцевих бюджетів за 2022-2024 року (млрд грн)

Показник	2022	%	2023	%	2024	%
Усього доходів з урахуванням міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, з них:	555,1	100,00	652,6	100,00	679,5	100,00
міжбюджетні трансферти з державного бюджету	136,8	24,64	177,4	27,18	187,9	27,65
доходи без урахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, з них:	418,3	75,36	475,2	72,82	491,6	72,35
Податок та збір на доходи фізичних осіб	272,2	49,03	289,4	44,35	257,5	37,90
Єдиний податок	47,2	8,50	55,8	8,55	69,1	10,17
Податок на майно	36,8	6,63	43,8	6,71	50,2	7,39
Власні надходження бюджетних установ	15,3	2,76	27,5	4,21	31,8	4,68
Орендна плата	18,4	3,31	22,4	3,43	26,3	3,87
Внутрішні податки на товари та послуги	13,1	2,36	22,4	3,43	27,8	4,09
Інші податки та збори	15,4	2,77	13,9	2,13	28,9	4,25

Джерело: систематизовано автором на основі: [29, 30, 31]

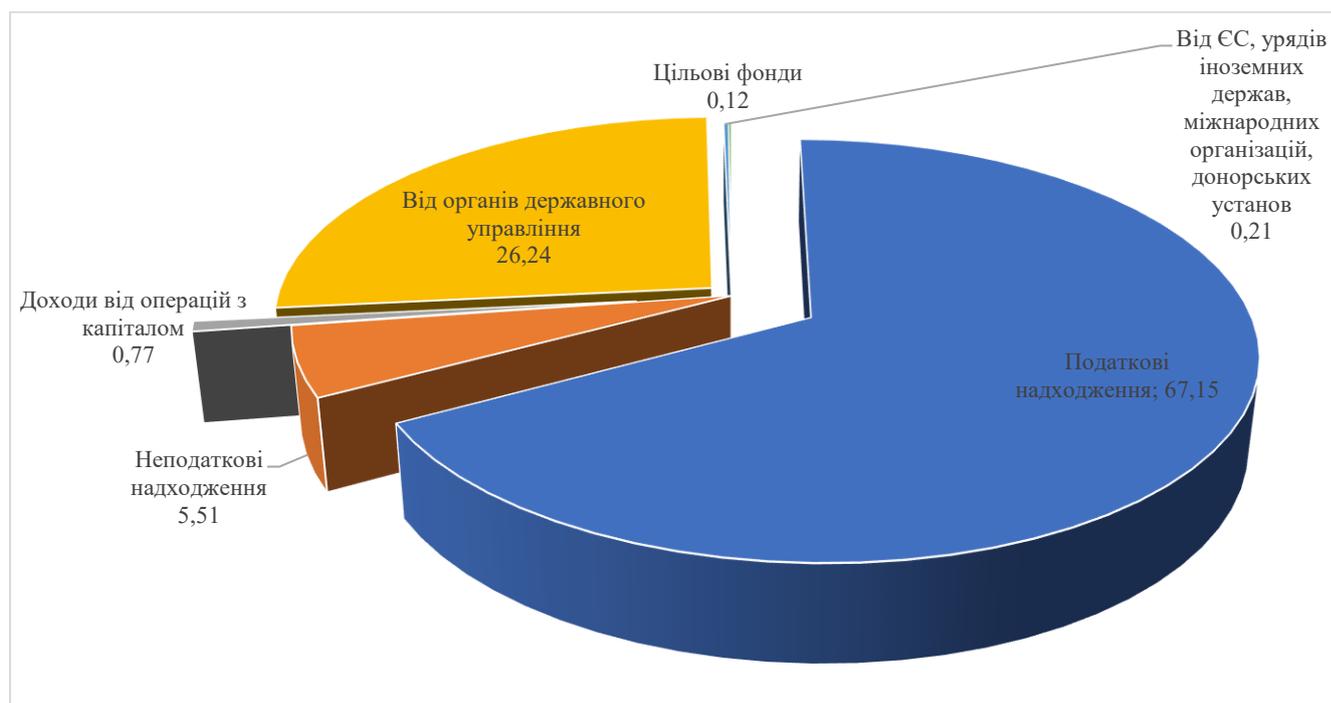
Одночасно зі зменшенням ваги ПДФО відбулося зростання частки міжбюджетних трансфертів. Якщо у 2022 році трансферти становили 24,64% усіх доходів, то до 2024 року їхня частка зросла до 27,65%. Цей приріст вказує на те, що центральний бюджет використав трансферти як ключовий механізм для компенсації втрат громад та забезпечення функціонування критичних видатків у нових фіскальних умовах, що стало причиною зменшення частки власних доходів з 75,36% до 72,35%. Таким чином, фінансова модель громад змістилася у бік більшої централізованої підтримки та контролю.

На тлі цих змін інші місцеві податки почали відігравати більш вагому, компенсаційну роль. Частка єдиного податку зросла з 8,50% у 2022 році до 10,17% у 2024 році, а податку на майно – з 6,63% до 7,39%. Це зростання пояснюється як адаптацією та стійкістю малого та середнього бізнесу, так і, ймовірно, посиленням

податкового адміністрування на місцях з метою компенсації втрат ПДФО. Значне зростання продемонстрували також власні надходження бюджетних установ (з 2,76% до 4,68%) та внутрішні податки на товари та послуги (з 2,36% до 4,09%), що свідчить про активізацію економічної діяльності, пов'язаної з обслуговуванням відновлювальних або воєнних потреб, а також про ефективне використання фінансових ресурсів бюджетними установами.

У підсумку, структура доходів місцевих бюджетів у 2024 році перестала бути залежною від тимчасово високих надходжень військового ПДФО, перейшовши до більш традиційної (але менш автономної) моделі фінансування, що ґрунтується на міжбюджетних трансфертах та зростаючих місцевих податках, які тепер стали основним індикатором стійкості локальної економічної бази.

Структура дохідної частини місцевих бюджетів за січень-жовтень 2025 року представлена на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Структура дохідної частини місцевих бюджетів за січень-жовтень 2025 року

Джерело: складено автором на основі [26]

Структура дохідної частини місцевих бюджетів станом на січень-жовтень 2025 року відображає збереження воєнних фіскальних трендів, що склалися після

2024 року, зокрема, посилення централізованого перерозподілу ресурсів, але при цьому підтверджує високу стійкість фіскальної бази громад.

Ключовим фактором у структурі доходів залишаються податкові надходження, які формують переважну більшість ресурсів – 67,15%. Така висока частка свідчить про те, що, незважаючи на структурне зменшення ПДФО у 2024 році (через вилучення військової частини), цивільна економічна база (ПДФО, єдиний податок, податок на майно) продовжує функціонувати та забезпечувати громади власними доходами.

Водночас, міжбюджетні трансферти, які у наданих даних представлені як надходження «Від органів державного управління», зберігають надзвичайно високу вагомість, складаючи 26,24 % усіх доходів. Ця значна частка підтверджує, що місцеві бюджети залишаються суттєво залежними від центральної підтримки, оскільки держава використовує механізм трансфертів для компенсації втрат і фінансування соціальних та захищених видатків на місцях. Таким чином, баланс доходів зміщений у бік фіскальної підтримки, а не повної автономії.

Інші джерела доходів сукупно не відіграють значної ролі у наповненні бюджету. Неподаткові надходження складають лише 5,51 %, що є типовим для місцевих бюджетів. Частка надходжень «Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій» є мізерною – 0,21 %, що пояснюється тим, що більшість зовнішньої фінансової допомоги спрямовується безпосередньо до Державного бюджету, а вже потім перерозподіляється як трансферти. Доходи від операцій з капіталом (0,77 %) та цільових фондів (0,12 %) також є незначними.

Отже, структура доходів на 2025 рік є моделлю фіскальної стійкості (дві третини доходів – податки) з критичним елементом залежності (чверть доходів – трансферти), що є прямою реакцією на централізацію військових фінансових потоків у попередні роки.

Якщо більш детально акцентувати увагу саме на міжбюджетних трансфертах та міжнародній допомозі регіонам, то ситуація виглядає наступним чином (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

**Державне та міжнародне забезпечення розвитку регіонів України за
2022-2024 роки, млрд грн**

Показник	2022	2023	2024	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
				грн	%	грн	%
1. Від органів державного управління, з них:	136,754	177,385	187,932	40,63	29,71	10,55	5,94
- дотації з Державного бюджету місцевим бюджетам	22,171	50,335	53,124	28,16	126,94	2,79	5,54
- субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам	114,583	127,050	134,808	12,47	10,88	7,76	6,11
2. Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, з них:	0,223	0,198	1,428	-0,03	-11,21	1,23	621,21
- гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів	0,198	0,099	0,909	-0,10	-50,00	0,81	818,18
- надходження в рамках допомоги ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,025	0,099	0,519	0,07	296,00	0,42	424,24

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Аналіз даних щодо державного та міжнародного забезпечення розвитку регіонів України за період 2022–2024 років свідчить про зростаючу інтенсивність централізованої підтримки та кардинальну зміну вектора міжнародної допомоги, адаптовану до потреб воєнного часу та повоєнного відновлення. Обсяг надходжень від органів державного управління (трансферти), що є основним джерелом зовнішньої підтримки, зріс із 136,754 млрд грн у 2022 році до 187,932 млрд грн у 2024 році. Основний приріст відбувся у 2023 році – на 40,63 млрд грн (+29,71%). Цей стрибок був спричинений, насамперед, гіперзростанням дотацій з Державного бюджету, обсяг яких у 2023 році збільшився на 28,16 млрд грн (+126,94%). Таке вибухове збільшення нецільової допомоги відображало необхідність термінової і недиференційованої підтримки місцевих бюджетів для забезпечення їхньої

стійкості та компенсації втрат після першого року повномасштабної агресії. Водночас, субвенції (цільова допомога) демонстрували помірне, але стабільне зростання, додавши у 2023 році 12,47 млрд грн (+10,88%), що свідчить про збереження цільових державних програм.

Показник міжнародного забезпечення «Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій» демонструє надзвичайне коливання: у 2023 році загальний обсяг забезпечення тимчасово знизився на -11,21% через скорочення грантів (дарунків) на -50,00%. Однак, у 2024 році відбувся безпрецедентний злет – зростання на +621,21%, або на +1,23 млрд грн. Це свідчить про кардинальний перехід міжнародної спільноти до етапу відновлення та посилення прямої фінансової підтримки регіонів. Зокрема, гранти зросли на +818,18%, а надходження в рамках допомоги – на +424,24%. Ця динаміка підкреслює, що з 2024 року міжнародні партнери активізували співпрацю безпосередньо з місцевими бюджетами, спрямовуючи ресурси на відновлювальні та регіональні програми, що є ключовим трендом у фіскальній політиці воєнного часу.

Ситуація з державним та міжнародним забезпеченням розвитку регіонів України на 30.10.2025 року була наступною (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Структура державного та міжнародного забезпечення розвитку регіонів України на 30.10.2025 року, млрд грн

Джерело доходу	млрд грн	Частка, %
1. Від органів державного управління, з них:	161,61	99,20
- дотації з Державного бюджету місцевим бюджетам	39,72	24,40
- субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам	121,89	74,80
2. Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, з них:	1,30	0,80
- гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів	1,27	0,78
- надходження в рамках допомоги ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,03	0,02
Всього	162,91	100,00

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

На основі розрахунку структури забезпечення розвитку регіонів України станом на 30.10.2025 року можна зробити висновок, що фінансування цього напрямку майже повністю залежить від внутрішніх державних ресурсів. Загальний обсяг забезпечення становить 162,91 млрд грн, з яких переважна більшість – 99,20% (161,61 млрд грн) – надходить від органів державного управління. Основним механізмом державної підтримки є субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам, частка яких складає 74,80% від загального обсягу (121,89 млрд грн). Натомість, міжнародне забезпечення від ЄС, урядів іноземних держав та міжнародних організацій є незначним і становить лише 0,80% (1,30 млрд грн). При цьому майже вся міжнародна допомога представлена грантами (дарунками), що склали 1,27 млрд грн. Така структура свідчить про високу централізацію фінансових потоків і критичну залежність регіонального розвитку від рішень та можливостей центрального бюджету.

Отже, з проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: фінансова система України за період воєнного стану зазнала докорінної трансформації, що призвело до виникнення специфічного дисбалансу між державним та місцевими рівнями. Державний бюджет перейшов у режим воєнної мобілізації та критичної зовнішньої залежності, характеризується вибуховим зростанням видатків на безпеку й оборону, які значно випереджають динаміку доходів. Це зумовило формування безпрецедентного системного дефіциту, що покривається переважно за рахунок зовнішніх надходжень, кредитів та грантів від міжнародних партнерів. На противагу державному, місцеві бюджети протягом усього аналізованого періоду залишалися профіцитними. Такий технічний профіцит, особливо відчутний на початку повномасштабного вторгнення, став наслідком жорстких фіскальних обмежень на некритичні капітальні видатки, що змусило громади накопичувати ресурси замість їх освоєння.

Структура доходів місцевих бюджетів зазнала суттєвого зламу внаслідок вилучення військової частки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) на користь держави. Це призвело до стрімкого падіння ваги ПДФО в загальному обсязі надходжень громад.

Саме тут виявляється критична значимість державних фінансів у розвитку регіонів. Зростання частки міжбюджетних трансфертів демонструє, що центральний бюджет використовує їх як ключовий механізм компенсації втрат громад та забезпечення функціонування критичних видатків на місцях. Це підтверджується і значним збільшенням дотацій у 2023 році, що було необхідним для термінової, недиференційованої підтримки місцевих бюджетів та забезпечення їхньої стійкості. Однак, така ситуація призводить до високої централізації фінансових потоків. Структура забезпечення розвитку регіонів майже повністю залежить від внутрішніх державних ресурсів, причому цільові субвенції є основним механізмом фінансування, що вказує на критичну залежність регіонального розвитку від рішень та можливостей центрального бюджету.

Таким чином, фінансова модель місцевого самоврядування змістилася від високої автономії до моделі з більшою централізованою підтримкою та залежністю від державних рішень. Водночас місцеві податки, такі як єдиний податок та податок на майно, продемонстрували стійкість і частково взяли на себе компенсаційну роль, залишаючись важливим індикатором стабільності локальної економічної бази. У підсумку, держава бере на себе військові витрати та борги, що породжує дефіцит, який фінансується ззовні, тоді як місцеве самоврядування, адаптувавшись до обмежень і покладаючись на централізовану підтримку, підтримує фіскальну стійкість громад.

2.2. Порівняльний аналіз фінансового забезпечення регіонів (тилових та прифронтових)

В умовах воєнного стану державне фінансування розвитку регіонів може дещо відрізнятись в залежності від відстані розташування до лінії фронту. Тому, з метою визначення розмірів участі держави у розвитку різних областей, доцільно провести аналіз дохідної частини з офіційними трансфертами Дніпропетровської, Львівської, Запорізької, Харківської, Полтавської та Закарпатської областей.

Аналіз виконання дохідної частини бюджету Дніпропетровської області за 2022-2024 роки представлено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

**Виконання дохідної частини бюджету Дніпропетровської області за
2022-2024 роки, млрд грн**

Показник	2022	Частка, %	2023	Частка, %	2024	Частка, %	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
							грн	%	грн	%
Податкові надходження	15,436	84,14	17,878	82,03	17,635	77,09	2,442	15,82	-0,243	-1,36
Неподаткові надходження	0,399	2,17	0,711	3,26	0,732	3,20	0,312	78,20	0,021	2,95
Доходи від операцій з капіталом	0,060	0,33	0,140	0,64	0,216	0,94	0,080	133,33	0,076	54,28
Цільові фонди	0,020	0,11	0,030	0,14	0,033	0,14	0,010	50,00	0,003	10,00
Офіційні трансферти	2,431	13,25	3,035	13,93	4,262	18,63	0,604	24,85	1,227	40,43
Усього доходів	18,346	100,00	21,794	100,00	22,877	100,00	3,448	18,79	1,083	4,19

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Виконання дохідної частини бюджету Дніпропетровської області за період 2022–2024 років відображає типову для прифронтових регіонів фінансову динаміку, яка кардинально адаптувалася до умов воєнного стану, де підтримка з боку центрального уряду стала критично важливою. Загальний обсяг доходів регіону, який межує із зонами активних бойових дій, продемонстрував зростання з 18,346 млрд грн у 2022 році до 22,877 млрд грн у 2024 році. Початковий сплеск у 2023 році (+18,79% порівняно з 2022 роком) суттєво уповільнився у 2024 році (+4,19%).

Ключовим структурним елементом стало падіння значущості податкових надходжень. Хоча ці надходження залишалися основним джерелом ресурсів (понад 82% у 2022–2023 роках), їхній обсяг у 2024 році вперше знизився на -1,36%, а частка у загальних доходах обвалилася до 77,09%. Це було прямим наслідком рішення центральної влади про вилучення військового ПДФО з місцевих бюджетів на користь Державного бюджету для фінансування оборони.

На тлі цих структурних змін офіційні трансферти набули ключової компенсаційної ролі. Вони продемонстрували найбільш вибухове зростання, збільшившись на 40,43% у 2024 році порівняно з 2023 роком, досягнувши 4,262 млрд грн. Це зростання було значно вищим, ніж у 2023 році (+24,85%), і призвело до збільшення частки трансфертів до 18,63%.

Така динаміка чітко підкреслює критичну роль державних фінансів у забезпеченні розвитку регіону. Зростання трансфертів є прямим інструментом центральної влади для:

1. Компенсації втрат. Держава використовує трансферти (дотації та субвенції) як механізм часткової компенсації Дніпропетровській області втрат, спричинених централізацією військових податків.

2. Забезпечення стійкості. Як великий тиловий та логістичний хаб, що знаходиться близько до фронту, регіон отримує посилену державну підтримку для фінансування критичних соціальних, освітніх та медичних видатків.

3. Перехід до залежності. Збільшення частки трансфертів, хоч і забезпечує фінансову стійкість, одночасно призводить до зменшення фіскальної автономії регіону, оскільки його бюджет стає більш залежним від обсягів та рішень цільового фінансування, що надходить із центрального бюджету.

Таким чином, бюджет Дніпропетровської області перейшов від моделі, де домінували власні податкові надходження (в тому числі військовий ПДФО), до моделі, яка критично залежить від стабілізаційної та компенсаційної підтримки Державного бюджету через офіційні трансферти.

Аналіз виконання дохідної частини бюджету Львівської області за 2022-2024 роки представлено в таблиці 2.8.

Виконання дохідної частини бюджету Львівської області за період 2022–2024 років формує фінансовий профіль стабільного тилового регіону, який завдяки своїй значній віддаленості від зони бойових дій та потужній економічній базі зберіг високу фіскальну стійкість, мінімізуючи критичну залежність від державних фінансів.

Виконання дохідної частини бюджету Львівської області за 2022-2024 роки, млрд грн

Показник	2022	Частка, %	2023	Частка, %	2024	Частка, %	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
							грн	%	грн	%
Податкові надходження	29,414	71,47	31,397	67,51	32,768	67,43	1,983	6,74	1,371	4,37
Неподаткові надходження	1,425	3,46	2,226	4,786	2,761	5,68	0,801	56,21	0,535	24,03
Доходи від операцій з капіталом	0,436	1,06	0,628	1,35	0,778	1,60	0,192	44,04	0,150	23,89
Цільові фонди	0,0024	0,01	0,0020	0,004	0,0067	0,01	0,0004	-16,67	0,0047	235,00
Офіційні трансферти	9,877	24,00	12,253	26,35	12,282	25,28	2,376	24,06	0,029	0,24
Усього доходів	41,155	100,00	46,506	100,00	48,596	100,00	6,350	15,43	1,090	2,29

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Загальний обсяг доходів бюджету Львівської області продемонстрував стійке зростання, збільшившись з 41,155 млрд грн у 2022 році до 48,595 млрд грн у 2024 році. Пік зростання припав на 2023 рік (+15,43%), тоді як у 2024 році темпи зростання різко сповільнилися до +2,29%.

Ключовим фактором стійкості є домінування власних податкових надходжень, які у 2024 році склали 32,768 млрд грн та формували понад дві третини всіх доходів (67,43%). Незважаючи на загальнодержавну фіскальну реформу, пов'язану з перерозподілом військового ПДФО, Львівщина змогла зберегти стабільний приріст податкових надходжень (+4,37% у 2024 році). Це свідчить про збереження та розширення економічної активності в регіоні, який став ключовим логістичним та приймаючим хабом для релокованого бізнесу та внутрішньо переміщених осіб. Додатковим індикатором стійкості є висока динаміка неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом, які у 2024 році продемонстрували значне зростання на 24,03% та 23,89% відповідно, що є ознакою ефективного управління комунальними активами та розвитку інфраструктури.

У цьому контексті, роль офіційних трансфертів (державних фінансів) є менш критичною як компенсаційний механізм, ніж у прифронтових областях. Хоча обсяг трансфертів залишається значним (12,282 млрд грн у 2024 році), їхня частка є стабільною, коливаючись у межах близько 25,3%. Найбільш показовою є динаміка 2024 року: після значного зростання у 2023 році (+24,05%), приріст трансфертів у 2024 році майже зупинився, склавши лише +0,24%. Це свідчить про те, що Львівська область, на відміну від прифронтових регіонів, не потребувала суттєвого збільшення державних дотацій для покриття фіскальних втрат, спричинених централізацією військового ПДФО. Державні фінанси тут виконують переважно функцію співфінансування соціально-гуманітарної сфери та підтримки захищених видатків (освіта, медицина), а не функцію екстреного покриття дефіциту, що підкреслює високу фіскальну самодостатність регіону.

Аналіз виконання дохідної частини бюджету Запорізької області за 2022-2024 роки представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Виконання дохідної частини бюджету Запорізької області за 2022-2024 роки, млрд грн

Показник	2022	Частка, %	2023	Частка, %	2024	Частка, %	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
							грн	%	грн	%
Податкові надходження	23,131	71,44	25,686	60,64	25,177	55,29	2,555	11,05	-0,509	-1,98
Неподаткові надходження	0,776	2,40	1,822	4,30	2,768	6,09	1,046	134,79	0,946	51,92
Доходи від операцій з капіталом	0,010	0,03	0,026	0,06	0,083	0,18	0,016	160,00	0,057	219,23
Цільові фонди	0,075	0,23	0,019	0,04	0,029	0,06	-0,056	-74,67	0,010	52,63
Офіційні трансферти	8,384	25,90	14,811	34,96	17,476	38,38	6,427	76,66	2,665	17,99
Усього доходів	32,376	100,00	42,364	100,03	45,533	100,00	9,987	30,85	3,170	7,48

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Виконання дохідної частини бюджету Запорізької області за 2022–2024 роки ілюструє модель фінансового управління прифронтового регіону, який зазнав

значних економічних втрат і критично залежить від підтримки центрального уряду для забезпечення життєдіяльності та стійкості. Запорізька область, що має велику частину окупованих територій і перебуває під постійними обстрілами, демонструє фіскальний ландшафт, де державні фінанси виконують функцію життєво важливого компенсаційного механізму.

Загальний обсяг доходів бюджету області, хоч і зріс із 32,377 млрд грн у 2022 році до 45,534 млрд грн у 2024 році, але був значною мірою сформований за рахунок офіційних трансфертів. Початковий високий темп зростання у 2023 році (+30,85%) уповільнився до +7,48% у 2024 році, що відображає гостру нерівномірність.

Податкові надходження, які є основою фіскальної автономії, у 2024 році вперше продемонстрували спад на -1,98%. Це падіння є прямим наслідком двох факторів: по-перше, централізація військового ПДФО на користь Державного бюджету; по-друге, неминуче скорочення місцевої економічної бази через окупацію, руйнування інфраструктури та міграцію населення. В умовах, коли регіон знаходиться безпосередньо в зоні бойових дій, його здатність генерувати власні доходи є вкрай обмеженою та нестабільною.

Саме в цій критичній ситуації офіційні трансферти набули домінуючого значення, ставши фінансовим якорем регіону. Обсяг трансфертів збільшився з 8,384 млрд грн у 2022 році до 17,476 млрд грн у 2024 році, а їхня частка у загальних доходах зросла з приблизно 25,9% до близько 38,4%. Це зростання було особливо вибуховим у 2023 році (+76,66%).

Таким чином, роль державних фінансів у забезпеченні розвитку регіону є абсолютно критичною. Трансферти виконують функцію не лише співфінансування соціальних стандартів, а й екстреної підтримки для покриття фіскальних розривів та забезпечення мінімально необхідного функціонування критичної інфраструктури. Запорізька область є класичним прикладом того, як у воєнний час місцевий бюджет стає критично залежним від рішень центральної влади, яка використовує державні фінанси для централізованого управління ризиками та

компенсації втрат, оскільки жодні внутрішні економічні ресурси регіону не можуть самостійно покрити потреби, спричинені війною.

Аналіз виконання дохідної частини бюджету Харківської області за 2022-2024 роки представлено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Виконання дохідної частини бюджету Харківської області за 2022-2024 роки, млрд грн

Показник	2022	Частка, %	2023	Частка , %	2024	Частка, %	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
							грн	%	грн	%
Податкові надходження	13,367	67,44	12,616	54,80	11,514	45,01	-0,751	-5,62	-1,102	-8,73
Неподаткові надходження	0,432	2,17	0,952	4,14	1,264	4,94	0,520	120,37	0,312	32,77
Доходи від операцій з капіталом	0,006	0,03	0,007	0,03	0,015	0,06	0,001	16,67	0,008	114,29
Цільові фонди	0,007	0,05	0,002	0,01	0,003	0,01	-0,005	-71,43	0,001	50,00
Офіційні трансферти	6,009	30,31	9,443	41,02	12,786	49,98	3,434	57,15	3,343	35,40
Усього доходів	19,821	100,00	23,020	100,00	25,580	100,00	3,200	16,15	2,562	11,13

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Виконання дохідної частини бюджету Харківської області за 2022–2024 роки є найбільш гострим відображенням фіскальної кризи та критичної залежності від державної підтримки, характерної для регіонів, що перебувають у зоні постійних бойових дій та обстрілів. Харківщина, яка зазнала значних руйнувань та втрат територій, демонструє модель виживання, де фінансова стабільність підтримується виключно зовнішніми вливаннями. Загальний обсяг доходів бюджету області, хоча й зріс із 19,818 млрд грн у 2022 році до 25,580 млрд грн у 2024 році, але був забезпечений не власними ресурсами, а централізованою допомогою.

Ключовою ознакою фіскальної кризи є безперервне та різке падіння податкових надходжень. Вони скорочувалися щороку: на -5,61% у 2023 році та на -8,73% у 2024 році, що свідчить про глибоку деградацію місцевої економічної бази через знищення промисловості, масову міграцію та неможливість повноцінного

податкового адміністрування. Як наслідок, частка податкових надходжень обвалилася з 67,44% у 2022 році до 45,01% у 2024 році, а їхній обсяг (11,514 млрд грн) став найнижчим серед усіх проаналізованих областей.

В умовах втрати фіскальної самодостатності, офіційні трансферти перетворилися на домінуюче та життєзабезпечуюче джерело фінансування. Їхній обсяг суттєво збільшився з 6,009 млрд грн у 2022 році до 12,786 млрд грн у 2024 році, демонструючи високі темпи зростання у 2023 (+57,15%) та 2024 роках (+35,40%). Структурний злам є очевидним: у 2024 році офіційні трансферти вперше перевищили за обсягом податкові надходження, а їхня частка зросла до 49,99%. Це означає, що половина бюджету області фінансується з Державного бюджету.

Таким чином, роль державних фінансів для Харківської області є не просто компенсаційною, а життєзабезпечуючою: держава, використовуючи трансферти, фактично здійснює фінансову інтубацію регіону, запобігаючи повному колапсу його фінансової системи. Висока частка трансфертів свідчить про те, що ризики, пов'язані з війною, були ефективно перекладені з місцевого бюджету на централізований рівень, а розвиток регіону (відновлення інфраструктури, капітальні видатки) перебуває у стані критичної фінансової залежності від цільових рішень та фінансових можливостей Державного бюджету. Бюджет Харківської області є найбільш яскравим відображенням того, як у регіоні, що знаходиться в епіцентрі воєнних дій, державні фінанси стають єдиним гарантом мінімальної фінансової стійкості.

Аналіз виконання дохідної частини бюджету Полтавської області за 2022–2024 роки представлено в таблиці 2.11.

Виконання дохідної частини бюджету Полтавської області за 2022–2024 роки демонструє модель стійкості та фіскальної самодостатності, характерну для тилкових регіонів, які, попри свою близькість до зони бойових дій (межує з Харківською та Дніпропетровською областями), змогли зберегти значний економічний потенціал. Фінансова модель області є збалансованою, але виявилася чутливою до змін у державній фіскальній політиці, що призвело до невеликого падіння загального доходу на -1,52% у 2024 році після зростання у 2023 році.

Таблиця 2.11

Виконання дохідної частини бюджету Полтавської області за 2022-2024 роки, млрд грн

Показник	2022	Частка, %	2023	Частка, %	2024	Частка, %	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
							грн	%	грн	%
Податкові надходження	18,144	72,43	19,397	68,81	19,587	70,56	1,253	6,91	0,190	0,98
Неподаткові надходження	0,955	3,81	1,273	4,52	1,344	4,84	0,318	33,30	0,071	5,58
Доходи від операцій з капіталом	0,045	0,18	0,103	0,37	0,159	0,57	0,058	128,89	0,056	54,37
Цільові фонди	0,008	0,03	0,043	0,15	0,045	0,16	0,035	437,50	0,002	4,65
Офіційні трансферти	5,898	23,55	7,374	26,15	6,624	23,87	1,476	25,03	-0,750	-10,17
Усього доходів	25,050	100,00	28,190	100,00	27,760	100,00	3,139	12,53	-0,430	-1,53

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Ключовим елементом стійкості є домінування власних податкових надходжень, які у 2024 році формували близько 70,56% усіх доходів, що є високим показником фіскальної автономії. Обсяг податків продовжував зростати, хоча темп різко уповільнився: з +6,91% у 2023 році до лише +0,98% у 2024 році. Це різке уповільнення є прямим наслідком вилучення військового ПДФО на користь Державного бюджету. Це свідчить про те, що Полтавська область, як і інші великі регіони, суттєво постраждала від централізації військових фінансових потоків, але змогла компенсувати це за рахунок стійкості цивільної економіки, підтверджуючи свій статус економічно міцного тилового регіону.

В умовах воєнного стану офіційні трансферти виконували важливу роль, але у 2024 році продемонстрували вкрай негативну динаміку. Якщо у 2023 році трансферти зросли на значні +25,01%, що було пов'язано з державною підтримкою соціальних програм для ВПО, то у 2024 році обсяг трансфертів різко скоротився на -10,16%. Це скорочення, а не власні фіскальні проблеми, стало головною причиною загального падіння дохідної частини бюджету області.

Падіння трансфертів у 2024 році, попри збільшення власних податкових надходжень, свідчить про зміну пріоритетів Державного бюджету: центральний уряд переорієнтував значні обсяги фінансування, отриманого від централізації військового ПДФО, на критично постраждалі прифронтові регіони (такі як Харківська та Запорізька області), що призвело до скорочення підтримки для тилкових областей, які, на думку держави, можуть підтримувати себе самостійно. Таким чином, Полтавська область, завдяки високій частці власних податків, залишається фінансово самодостатньою, проте її здатність до розвитку та фінансування капітальних видатків є чутливою до державних фінансових рішень та обсягів цільових субвенцій, які можуть бути легко скорочені на користь військових пріоритетів.

Аналіз виконання дохідної частини бюджету Закарпатської області за 2022-2024 роки представлено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Виконання дохідної частини бюджету Закарпатської області за 2022-2024 роки, млрд грн

Показник	2022	Частка, %	2023	Частка, %	2024	Частка, %	Відхилення 2023/2022		Відхилення 2024/2023	
							грн	%	грн	%
Податкові надходження	8,828	53,93	10,204	52,58	9,678	49,90	1,376	15,59	-0,526	-5,15
Неподаткові надходження	0,741	4,53	1,248	6,43	1,586	8,18	0,507	68,42	0,338	27,08
Доходи від операцій з капіталом	0,135	0,82	0,147	0,75	0,209	1,07	0,012	8,89	0,062	42,18
Цільові фонди	0,002	0,01	0,002	0,01	0,003	0,02	0,000	0,00	0,001	46,33
Офіційні трансферти	6,664	40,71	7,809	40,23	7,918	40,83	1,145	17,18	0,109	1,40
Усього доходів	16,370	100,00	19,410	100,00	19,394	100,00	3,040	18,57	-0,016	-0,08

Джерело: систематизовано та розраховано автором на основі [26]

Виконання дохідної частини бюджету Закарпатської області за 2022–2024 роки демонструє унікальну фінансову модель безпечного тилового регіону, який, перебуваючи на значній відстані від зони бойових дій і маючи стратегічно важливе

прикордонне положення, став ключовим транзитним та внутрішнім релокаційним хабом. Фінансова стійкість регіону характеризується високою залежністю від офіційних трансфертів та різким уповільненням динаміки власних доходів у 2024 році, що загалом призвело до стагнації загального доходу в цей період (-0,08%) після значного зростання у 2023 році (+18,57%).

Ключовим структурним зрушенням є падіння податкових надходжень у 2024 році на -5,15%, яке сталося, як і в інших регіонах, через вилучення військового ПДФО з місцевих бюджетів на користь Державного бюджету. Це призвело до того, що частка податків у загальних доходах скоротилася з 53,93% у 2022 році до 49,90% у 2024 році. Водночас, Закарпаття продемонструвало вражаюче зростання неподаткових надходжень (+27,08%) та доходів від операцій з капіталом (+42,18%) у 2024 році. Це свідчить про активну економічну діяльність, зростання інвестицій та ефективне використання комунального майна, що є логічним для безпечного регіону, який став внутрішнім тилом країни.

Незважаючи на безпечне положення, Закарпатська область є однією з найбільш залежних від офіційних трансфертів тилових областей, оскільки її власна податкова база історично є однією з найменших в Україні. Частка трансфертів у загальних доходах є високою і стабільною, коливаючись близько 40%, що підкреслює їхню функцію постійної фіскальної підтримки для компенсації слабкої місцевої бази та забезпечення мінімально необхідних соціальних стандартів. Обсяг трансфертів у 2024 році досяг 7,918 млрд грн, проте їхній приріст був мінімальним – лише +1,40%, що різко контрастує зі зростанням у 2023 році (+17,18%).

Таким чином, роль державних фінансів для Закарпаття є критичною для підтримки соціальної інфраструктури, зокрема для обслуговування великої кількості ВПО, які осіли в регіоні. Однак, мінімальна динаміка зростання трансфертів у 2024 році свідчить про те, що держава, централізуювши військові фінанси, переорієнтовує пріоритети підтримки на критично постраждалих прифронтові зони. Фінансова залежність Закарпаття від рішень центральної влади залишається високою, що означає, що розвиток регіону повністю залежить від

обсягів цільових субвенцій, а не від його власної, хоча й зростаючої, економічної активності.

Отже, порівняльний аналіз виконання дохідної частини бюджетів регіонів підтверджує, що в умовах воєнного стану державні фінанси перетворилися на головний інструмент управління фіскальними ризиками та забезпечення життєдіяльності країни, при цьому їхня роль суттєво різниться залежно від відстані регіону до лінії фронту:

1. Прифронтові регіони (Харківська, Запорізька області). У цих регіонах, які зазнали критичного руйнування економічної бази та постійних бойових дій, відбулося катастрофічне падіння власних податкових надходжень. Для них державні фінанси виконують роль життєзабезпечуючого механізму та фінансової інтубації. Обсяг офіційних трансфертів тут різко зріс, у деяких випадках (Харківщина) перевищивши власні податкові надходження, що означає, що половина бюджету фінансується з Державного бюджету. Це підкреслює, що місцева економіка втратила здатність до самостійного фінансування навіть базових потреб, а розвиток регіону повністю залежить від централізованих цільових рішень, спрямованих на запобігання гуманітарній кризі та підтримання мінімальної функціональності.

2. Тилові регіони, що межують із зоною бойових дій (Дніпропетровська, Полтавська області). Ці регіони, які є ключовими військовими та логістичними хабами, продемонстрували стійкість власних податкових надходжень, але їхня динаміка різко сповільнилася або навіть пішла в мінус після вилучення військового ПДФО. У цих областях державні фінанси відіграють компенсаційну та стабілізаційну роль. Наприклад, Дніпропетровщина отримала значний приріст трансфертів для компенсації втрат податків, тоді як у Полтавській області їхній обсяг був скорочений, що призвело до загального падіння дохідної частини. Це свідчить про те, що держава, централізуючи фінансові потоки, переорієнтовує підтримку на найбільш критичні зони, і навіть відносно стійкі тилові регіони чутливі до змін у державній фіскальній політиці.

3. Глибокі тиллові регіони (Львівська, Закарпатська області): Ці регіони, віддалені від фронту і які стали приймаючими хабами, демонструють високу фіскальну автономію (Львівщина) або, навпаки, традиційну залежність (Закарпаття) від державних фінансів. Львівська область змогла зберегти високу частку власних податків, а динаміка трансфертів там різко уповільнилася, що підкреслює її самодостатність. Натомість, Закарпаття, з традиційно слабкою податковою базою, залишається сильно залежним від трансфертів для підтримки соціальної інфраструктури, необхідної для ВПО, хоча темпи цієї підтримки також сповільнилися. У цих випадках державні фінанси виконують функцію співфінансування соціально-гуманітарної сфери та підтримки стійкого регіонального розвитку, що спирається на власні основи, а не функцію екстреного покриття дефіциту.

Таким чином, в умовах воєнного стану фінансова карта України чітко розділилася: чим ближче регіон до лінії фронту, тим критичнішою і життєзабезпечуючою є роль державних фінансів, які використовуються як інструмент централізації ризиків та підтримки виживання. Чим далі від фронту, тим більше державні фінанси переходять до своєї традиційної ролі співфінансування соціальних стандартів та підтримки розвитку, який переважно спирається на власні економічні сили регіонів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ У СТИМУЛЮВАННІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Удосконалення механізмів міжбюджетних відносин для забезпечення стійкості та розвитку регіонів

Трансформація міжбюджетних відносин у 2026 році зумовлює необхідність переходу від класичних моделей фіскального вирівнювання до стратегії мобілізаційного розподілу ресурсів для забезпечення обороноздатності. Сучасна парадигма державного управління охоплює перегляд існуючих детермінант фінансової стійкості територіальних громад, оскільки традиційні інструменти не враховують асиметрію безпекових ризиків та критичне навантаження на регіональні фінанси. Важливим аспектом є формування такої архітектури публічних фінансів, де міжбюджетні трансферти виконують роль стабілізаторів воєнної економіки, що дозволяє концентрувати капітал на пріоритетних напрямках національної безпеки [1, 11, 23, 32].

Водночас, актуалізація зазначених процесів потребує комплексного переосмислення самої сутності взаємодії між центром та периферією в межах існуючого правового поля. Мова йде про пошук принципово нових концептуальних засад, які б дозволили гармонізувати загальнодержавні інтереси з вектором сталого функціонування локальних екосистем у контексті глобальної турбулентності.

Створення відповідного підґрунтя для імплементації оновлених механізмів передбачає глибокий моніторинг поточної кон'юнктури, де кожен елемент бюджетної структури розглядається через призму його адаптивності до мінливих умов. Такий підхід зумовлює необхідність вибудовування багатогранної системи стратегічного орієнтування, яка б оперувала категоріями довгострокової стійкості та системної стабільності. Зрештою, реконфігурація фінансових потоків стає не лише інструментом оперативного реагування, а й фундаментальною основою для

подальшої еволюції всієї управлінської моделі, де синергія теоретичних напрацювань та практичного досвіду формує нову якість фінансового буття нашої держави.

Для оцінки прогнозних показників та обґрунтування необхідних змін доцільно проаналізувати динаміку міжбюджетних потоків, що охоплює як загальні дотації, так і цільові субвенції, спрямовані на посилення мобілізаційного потенціалу територій у 2026 році.

Таблиця 3.1

Прогнозні показники міжбюджетних трансфертів у контексті мобілізації ресурсів на 2024–2026 рр., млрд грн

Вид трансферту	2024 (факт)	2025 (очікуване)	2026 (прогноз)	Темп росту 2026/2024, %
Дотації (вирівнювання та додаткові)	53,1	55,8	59,4	111,8
Субвенції на військові потреби та оборону	45,8	62,4	74,2	162,0
Субвенції на захист критичної інфраструктури	38,1	35,5	42,6	111,8
Інші міжбюджетні трансферти	51,0	48,2	45,5	89,2
Усього	188,0	201,9	221,7	117,9

Джерело: сформовано автором на основі [25, 26, 31, 33]

Для розуміння того, яким чином були проведені розрахунки, наведемо методологічне пояснення логіки прогнозування. Розрахунок здійснювався на основі методу екстраполяції з урахуванням інфляційного складника та детермінант воєнного стану.

Логіка розрахунку:

1. Базовий рівень: беремо реальні грошові кошти, які держава спрямувала регіонам у 2024 році (це відправна точка);

2. Інфляційне коригування: оскільки ціни на товари та послуги зростають (прогноз інфляції близько 9-10 %) [34], автоматично збільшуємо кожну суму на цей відсоток, щоб за ці гроші можна було купити той самий обсяг послуг;

3. Пріоритет оборони: оскільки ми знаходимося в стані воєнної мобілізації, додаємо «коефіцієнт інтенсивності» (додаткові 20–30 %) саме до військових

субвенцій. Аналогічно до моделі кризового менеджменту: при виникненні критичних загроз відбувається вимушене обмеження асигнувань на гуманітарний розвиток та соціальне забезпечення (інші трансферти – темп росту 89,2 %), водночас здійснюється радикальне нарощування ресурсів на зміцнення оборонного потенціалу (військові потреби – темп росту 162,0 %);

4. Результат: так отримуємо суму 221,7 млрд грн на 2026 рік, яка є мінімально необхідною для виживання та оборони регіонів.

Аналіз даних таблиці 3.1 дозволяє стверджувати, що прогнозована на 2026 рік динаміка показників закладає фундаментальну основу для вдосконалення механізмів міжбюджетних відносин у напрямі посилення регіональної стійкості. Стратегічна переорієнтація фінансових потоків, що виражається у зростанні обсягу субвенцій на військові потреби до 74,2 млрд грн, обумовлює необхідність формування нової архітектури публічних фінансів, орієнтованої на мобілізаційну пріоритезацію. Найвищий темп росту саме за цим напрямом (162,0 %) свідчить про те, що майбутня модель міжбюджетних відносин має базуватися на розширенні прав місцевих рад щодо безпосередньої підтримки обороноздатності, що потребує відповідної імплементації у Бюджетний кодекс України [12, 28]. Водночас планомірне скорочення некритичних трансфертів до рівня 89,2 %, порівняно з 2024 роком, підтверджує перехід до раціонального розподілу обмеженого ресурсу, де стабільність регіонів підтримується через фінансування захисту критичної інфраструктури (темп росту 111,8 %) та систему дотацій, обсяг яких досягне 59,4 млрд грн. У сукупності ці розрахунки формують передумови для створення гнучкої системи фінансового вирівнювання, яка здатна адаптуватися до асиметрії безпекових ризиків, забезпечуючи при цьому необхідний рівень децентралізації фінансової відповідальності для сталого розвитку територій у складних макроекономічних умовах.

З метою візуалізації модернізації взаємодії між центром та регіонами, доцільно представити інституційну модель мобілізаційного управління фінансовими ресурсами (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Інституційна модель фінансової мобілізації регіонів у системі міжбюджетних відносин

Джерело: розробка автора

Інституційна модель фінансової мобілізації регіонів у системі міжбюджетних відносин, представлена на рис. 3.1, відображає комплексний підхід до трансформації публічних фінансів, де централізований механізм виконує фундаментальну роль головного дистриб'ютора ресурсів. Удосконалення механізмів міжбюджетних відносин у межах цієї моделі досягається через синергію чотирьох функціональних компонентів, кожен з яких безпосередньо впливає на стійкість територій. Нормативний блок формує оновлену законодавчу базу, що дозволяє регіонам проявляти необхідну гнучкість в управлінні локальними фінансами. Операційний блок забезпечує технологічну ефективність системи, гарантуючи високу швидкість проведення платежів, що нівелює ризики «зависання» коштів на рахунках у моменти виникнення нагальних потреб. Важливим стабілізаційним елементом є контрольний блок, який забезпечує жорстку верифікацію видатків, гарантуючи цільове спрямування кожної гривні на

потреби захисту та запобігаючи витратам на другорядні цілі. Завершальним елементом моделі виступає регіональний блок, спрямований на децентралізацію відповідальності та створення умов для формування громадами власної «фінансової подушки», що є критично важливим для збереження життєдіяльності в екстрених ситуаціях. У сукупності така модель дозволяє трансформувати міжбюджетні відносини в адаптивну систему, де поєднання централізованого розподілу з інституційною свободою регіонів стає запорукою їхнього сталого розвитку та загальнонаціональної безпеки.

Таким чином, представлена модель охоплює комплексний підхід до управління публічними фінансами, де ключовим елементом є синергія державного контролю та регіональної спроможності. Це дозволяє забезпечити безперебійне фінансування оборонних замовлень на місцевому рівні, мінімізуючи часові лаги у проходженні платежів. Ефективність даної моделі залежить від прозорості інформаційних потоків та впровадження систем електронного моніторингу видатків на безпеку [6, 35].

Наступним кроком у вдосконаленні міжбюджетних відносин є перегляд механізмів горизонтального вирівнювання. В умовах 2026 року критично важливо враховувати асиметрію розвитку прифронтових та тилових територій (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Заходи з удосконалення міжбюджетних відносин для забезпечення мобілізаційної стійкості регіонів у 2026 році

Напрямок удосконалення	Конкретний захід	Очікуваний фінансовий ефект
Реформа ПДФО	Залишення 4% «військового» ПДФО громадам	Пряме фінансування локальних потреб оборони;
Коригування дотацій	Мораторій на вилучення реверсної дотації	Збереження 100% ресурсу в прифронтових зонах;
Формула вирівнювання	Впровадження коефіцієнта безпекового ризику	Перерозподіл коштів на користь дефіцитних громад;
Казначейство	Пріоритетність платежів «першої черги» для ППО	Миттєве зміцнення захисту енергооб'єктів.

Джерело: сформовано автором на основі [9, 10, 24, 36]

Представлені у таблиці 3.2 заходи формують системну карту вдосконалення

міжбюджетних відносин, спрямовану на перехід до моделі мобілізаційної стійкості регіонів у 2026 році. Ключовим елементом реформи ПДФО є закріплення за громадами 4 % «військового» податку, що дозволяє забезпечити пряме та оперативне фінансування локальних потреб оборони безпосередньо з місць. У межах коригування дотацій пропонується запровадження мораторію на вилучення реверсної дотації, що гарантує збереження 100 % фінансового ресурсу в розпорядженні територій, особливо у прифронтових зонах, де потреба в ліквідності є критичною. Важливим інноваційним кроком у формулі вирівнювання є впровадження коефіцієнта безпекового ризику, який забезпечує справедливий перерозподіл коштів на користь дефіцитних громад, що перебувають під найбільшим навантаженням. Завершальним етапом цієї архітектури є казначейське обслуговування, де встановлення пріоритетності платежів «першої черги» для потреб ППО дозволяє досягти миттєвого зміцнення фізичного захисту енергетичних об'єктів. У сукупності ці заходи трансформують фінансову систему з механічного розподілу ресурсів у гнучкий інструмент забезпечення національної безпеки на регіональному рівні.

Отже, застосування запропонованих заходів у системі міжбюджетного вирівнювання охоплює можливість більш справедливого розподілу обмеженого фінансового ресурсу держави. Це дозволить уникнути ситуацій, коли громади фактично залишаються без коштів на цивільний захист через застарілі механізми вилучення доходів. В українських реаліях 2026 року це означає абсолютний пріоритет мобілізаційної готовності над стандартними процедурами вирівнювання.

Для глибшого аналізу необхідно розглянути диференціацію фінансових потреб регіонів залежно від їхньої близькості до лінії зіткнення, що охоплює формування різних пакетів фінансової підтримки (табл. 3.3).

Дані таблиці 3.3 представляють диференційований підхід до фінансового забезпечення територій, що є ключовим елементом удосконалення міжбюджетних відносин для зміцнення мобілізаційної стійкості у 2026 році. Представлена класифікація регіонів дозволяє відійти від уніфікованого фіскального регулювання на користь адресної підтримки, адаптованої до специфічних безпекових та

економічних викликів кожного типу громад.

Таблиця 3.3

Порівняльна характеристика фінансових потреб та джерел забезпечення регіонів у 2026 році

Тип регіону	Пріоритетна фінансова потреба	Основне джерело забезпечення	Пропонований механізм підтримки
Прифронтові громади	Зміцнення фортифікацій, захист енергетики	Прямі субвенції з держбюджету	Надзвичайна цільова дотація;
Тилові громади (логістичні хаби)	Розширення транспортної інфраструктури, ВПО	ПДФО релокованого бізнесу	Інфраструктурна субвенція;
Глибокий тил (експортні зони)	Підтримка переробної промисловості	Власні доходи, інвестиційні гранти	Співфінансування проєктів розвитку;
Деокуповані території	Розмінування, відновлення публічної влади	Спеціальні фонди, міжнародна допомога	Пряме державне бюджетування.

Джерело: сформовано автором

Для прифронтових громад пріоритетом визначено зміцнення фортифікацій та захист енергетики, що реалізується через прямі субвенції та механізм надзвичайної цільової дотації, забезпечуючи критичну стійкість першої лінії оборони. Тилові громади, що виконують роль логістичних хабів, потребують розширення інфраструктури та підтримки ВПО за рахунок ПДФО релокованого бізнесу та спеціалізованих інфраструктурних субвенцій. Громади глибокого тилу, орієнтовані на експорт та переробну промисловість, мають розвиватися через власні доходи та інвестиційні гранти за умови співфінансування проєктів розвитку, що стимулює економічну автономію. Окремий механізм передбачено для деокупованих територій, де відновлення публічної влади та розмінування вимагає прямого державного бюджетування із залученням спеціальних фондів і міжнародної допомоги.

Така структура даних допомагає вдосконалити міжбюджетні відносини шляхом:

– таргетованого розподілу ресурсів: фінансові інструменти чітко відповідають реальним потребам регіону, що підвищує ефективність використання

кожної бюджетної гривні;

– гнучкості бюджетної політики: впровадження різних механізмів (від прямих дотацій до співфінансування) дозволяє системі оперативно реагувати на зміну безпекової ситуації у 2026 році;

– стимулювання стійкості: кожен тип громади отримує саме той інструмент, який дозволяє йому максимально ефективно виконувати свою роль у загальнонаціональній стратегії оборони та економічного виживання.

Отже, дані таблиці 3.3 підтверджують, що універсальний підхід до міжбюджетних відносин у 2026 році є неефективним. Кожна група регіонів потребує специфічного фінансового інструментарію. Зокрема, для прифронтових громад державні фінанси мають виконувати роль «бюджетного щита», тоді як для тилкових – роль «стимулятора економічної активності», що опосередковано працює на загальну обороноздатність країни. [20, 24, 37]

Важливим елементом удосконалення міжбюджетних відносин є запровадження цифрових інструментів контролю за ефективністю використання коштів [38]. Це охоплює впровадження системи КРІ (ключових показників ефективності) для кожного трансферту (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Індикатори (КРІ) оцінки результативності використання міжбюджетних трансфертів у 2026 році

Назва показника	Сутність та метод розрахунку	Цільове значення на 2026 р.	Рівень важливості
Коефіцієнт оборонної віддачі	Співвідношення видатків на ТрО до загальних видатків	не менше 0,15	Критичний;
Рівень фіскальної автономності	Частка власних доходів у структурі бюджету	стабільність або ріст на 2-3%	Високий;
Ефективність енергозахисту	% автономних закладів освіти та медицини	100% для критичних об'єктів	Критичний;
Швидкість освоєння коштів	Час від надходження трансферту до оплати рахунку	до 3-5 робочих днів	Середній.

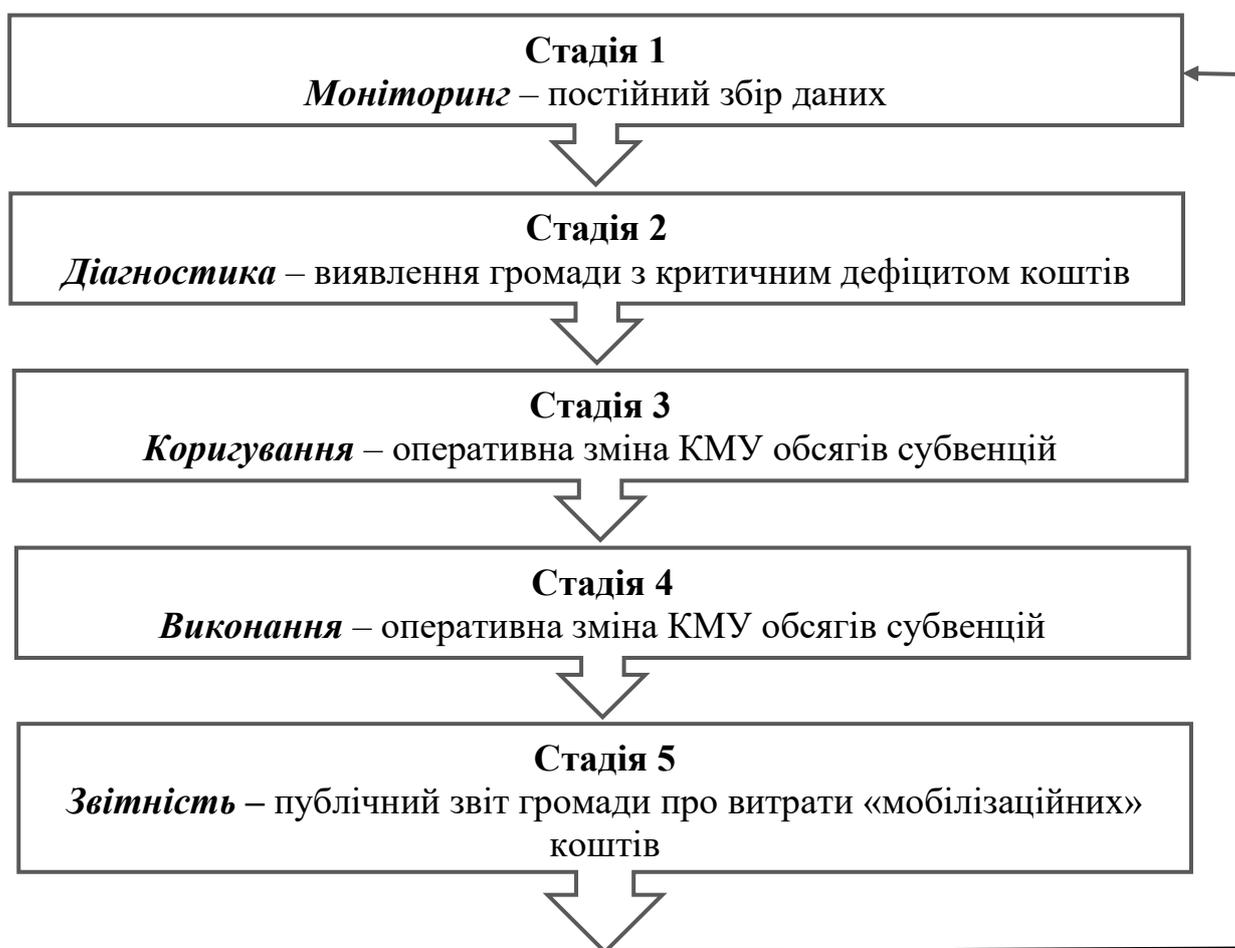
Джерело: розробка автора

Представлені в таблиці 3.4 індикатори (КРІ), дозволяють сформулювати систему кількісної оцінки результативності міжбюджетних відносин у 2026 році,

що є критично важливим для забезпечення мобілізаційної стійкості регіонів. Удосконалення міжбюджетних відносин на основі цієї інформації реалізується через впровадження конкретних параметрів, серед яких критичне значення має коефіцієнт оборонної віддачі, що встановлює цільове значення видатків на територіальну оборону на рівні не менше 0,15 від загальних видатків. Поряд із цим, моніторинг рівня фіскальної автономності, що передбачає стабільність або ріст частки власних доходів на 2–3%, дозволяє оцінити здатність громад до самостійного функціонування в умовах кризи. Показник ефективності енергозахисту, який вимагає 100% забезпечення автономності для критичних об'єктів освіти та медицини, стає головним критерієм гарантування інфраструктурної безпеки регіонів. Крім того, система КРІ орієнтована на прискорення фінансових потоків через індикатор швидкості освоєння коштів, що обмежує час від надходження трансферту до оплати рахунку 3–5 робочими днями. Використання такої комплексної системи оцінки, де кожен показник має визначений рівень важливості від середнього до критичного, допомагає трансформувати міжбюджетні відносини у прозорий механізм стратегічного управління ресурсами, що забезпечує максимальну стійкість та розвиток територій у складних макроекономічних умовах 2026 року.

Впровадження даних показників, дозволить перейти від моделі «витрачання бюджету» до моделі «досягнення результату». У 2026 році державні фінанси не можуть бути безконтрольно розподілені; кожен транш повинен мати чітку ціль – зміцнення стійкості регіону перед зовнішніми загрозами.

З метою ефективного реагування на будь-які зміни, доцільне запровадження моніторингу та коригування міжбюджетних відносин у режимі реального часу (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Алгоритм моніторингу та коригування міжбюджетних відносин у режимі реального часу

Джерело: розробка автора

Алгоритм моніторингу та коригування міжбюджетних відносин у режимі реального часу, наведений на рис. 3.2, визначає чітку послідовність дій для підвищення адаптивності фінансової системи до мінливих умов 2026 року. Удосконалення механізмів міжбюджетних відносин у межах цього алгоритму базується на п'яти етапах, що забезпечують безперервність та прозорість управління ресурсами. Процес розпочинається зі стадії моніторингу, що передбачає постійний збір даних для формування актуальної інформаційної бази, після чого слідує діагностика, спрямована на виявлення громад із критичним дефіцитом коштів. Ключову роль у забезпеченні мобілізаційної стійкості відіграє стадія коригування, де Кабінет Міністрів України отримує можливість оперативно змінювати обсяги субвенцій залежно від потреб безпеки, що негайно реалізується

на етапі виконання. Завершальна стадія звітності передбачає публікацію громадами результатів використання «мобілізаційних» коштів, що замикає цикл управління та гарантує підзвітність.

Впровадження такого алгоритму сприяє забезпеченню мобілізаційної стійкості регіонів у 2026 році шляхом мінімізації часового лагу між виникненням потреби та її фінансовим забезпеченням. Це дозволяє ефективно реалізувати стратегічну переорієнтацію бюджетних ресурсів, зокрема забезпечити пріоритетне фінансування субвенцій на військові потреби, які мають найвищий прогнозований темп росту (162,0 %). Таким чином, міжбюджетні відносини трансформуються у гнучкий інструмент швидкого реагування, де кожна стадія алгоритму працює на зміцнення обороноздатності та підтримку життєдіяльності територіальних громад у режимі реального часу.

У підсумку слід зазначити, що удосконалення міжбюджетних відносин у 2026 році охоплює не лише перерозподіл грошових потоків, а й фундаментальну зміну філософії управління регіонами. Держава має делегувати більше повноважень на місця у сфері оборони, одночасно посилюючи контроль за цільовим використанням ресурсів. Це створить надійний фінансовий фундамент для стабільності національної економіки в умовах воєнного стану та забезпечить необхідну гнучкість фінансової системи перед лицем майбутніх викликів.

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що запропонована архітектура трансформації міжбюджетних відносин створює дієве підґрунтя для забезпечення стратегічної стійкості та сталого розвитку регіонів в умовах мобілізаційної економіки. Удосконалення механізмів взаємодії між державним та місцевими бюджетами досягається завдяки переходу від пасивного фінансового вирівнювання до активного стимулювання безпекового потенціалу кожної громади.

Впровадження інституційної моделі, яка поєднує нормативну гнучкість, оперативність казначейських розрахунків та жорсткий контроль за цільовим використанням ресурсів, дозволяє нівелювати ризики фінансової дестабілізації на місцях. Запропонований алгоритм моніторингу в режимі реального часу забезпечує

динамічне коригування обсягів підтримки, що дає змогу системі миттєво реагувати на критичні потреби громад та мінімізувати часові затримки у фінансуванні захисних заходів.

Ключовим аспектом удосконалення є диференційований підхід до різних типів територій, що дозволяє громадам формувати власну «фінансову подушку» та реалізовувати проєкти відновлення відповідно до їхньої специфіки – від розбудови фортифікацій у прифронтових зонах до розвитку логістики у тилових хабах. Застосування комплексної системи індикаторів результативності трансформує міжбюджетні відносини у прозорий інструмент управління, де пріоритетність видатків на оборону та енергозахист стає гарантом збереження життєдіяльності регіонів та їхнього подальшого розвитку.

Таким чином, реалізація наведених заходів сприяє формуванню адаптивної моделі міжбюджетних відносин, яка не лише відповідає викликам безпеки, а й закладає фундамент для довгострокової фінансової автономії та економічної спроможності територіальних громад.

3.2. Напрями державної фінансової політики у сфері стимулювання регіональної економіки в умовах воєнного стану

Державна фінансова політика у 2026 році повинна бути спрямована на максимальну концентрацію внутрішніх ресурсів та переорієнтацію регіональної економіки на забезпечення потреб фронту. Це охоплює створення фінансових стимулів для підприємств, що забезпечують безперервність ланцюгів постачання для Збройних Сил України. Стратегічне планування у цій сфері базується на принципах стимулювання виробництва продукції подвійного призначення безпосередньо в регіонах [12, 25].

Удосконалення державної фінансової політики в умовах воєнного стану вимагає перегляду традиційних підходів до стимулювання територіального розвитку, зміщуючи акцент з кількісних показників зростання на якісні параметри безпекової стійкості. Специфіка сучасного періоду зумовлює необхідність

формування гнучкого фінансового середовища, яке здатне забезпечити адаптивність економічних суб'єктів до критичних змін зовнішнього середовища. Пріоритетність державної підтримки у сфері регіональної економіки має базуватися на інтеграції фінансових інструментів у загальну стратегію національного спротиву, де кожен регіон розглядається як автономний вузол ресурсного забезпечення.

Формування оновленої парадигми фінансового стимулювання передбачає посилення взаємодії між державними інституціями та місцевими громадами задля створення умов для оперативного відновлення виробничих потужностей. Стратегічні напрями політики у 2026 році повинні охоплювати механізми мінімізації фінансових ризиків для бізнесу, що працює в умовах підвищеної небезпеки, та сприяти залученню внутрішніх інвестицій у критично важливі галузі. Такий підхід дозволить збалансувати потреби централізованого управління з ініціативами на місцях, закладаючи фундамент для довгострокової економічної стабільності та посилення потенціалу територіальних громад.

Для розуміння вектору державної підтримки, доцільно систематизувати ключові фінансові інструменти, передбачені бюджетом-2026 [39, 40] для стимулювання регіональних суб'єктів господарювання.

Таблиця 3.5

Фінансові інструменти стимулювання регіональної економіки згідно з пріоритетами бюджету на 2026 рік

Інструмент стимулювання	Цільова спрямованість	Очікуваний мобілізаційний ефект	Фінансування (прогноз 2026), млрд грн
Програма «5-7-9%»	Підприємства ОПК та енергетики	Збільшення випуску засобів ураження;	18,0
Гранти «єРобота»	Ветеранські бізнес-проекти	Соціально-економічна адаптація ветеранів;	4,5
Пільги промпарків	Виробництво дронів та спецтехніки	Створення закритих циклів виробництва;	Преференційний режим
Субвенції на оборону	Фортифікаційне зміцнення територій	Гарантування безпеки для роботи бізнесу;	65,4
Усього (цільові програми)	Стимулювання воєнного сектору	Зміцнення ресурсного забезпечення	87,9

Джерело: сформовано автором на основі [11, 23, 26, 39, 40]

Методологічне пояснення для розрахунків:

Програма «5-7-9%» (18,0 млрд грн): результат базується на звітах Міністерства фінансів України за 2024 рік (де було виділено близько 16 млрд) плюс інфляційне коригування (10%) та додатковий ліміт на енергонезалежність [41]. Це кошти для заводів, щоб вони могли купити верстати або генератори.

Гранти «єРобота» (4,5 млрд грн): це соціальна мобілізація. Ми закладаємо ріст на 15% від рівня 2024 року, оскільки кількість ветеранів, що повертаються до цивільного життя, зростає, і держава зобов'язана дати їм капітал на власну справу (наприклад, СТО для військової техніки).

Субвенції на оборону (65,4 млрд грн): це найбільша стаття. Вона розрахована як 2,5% від загальних видатків бюджету 2026 року. Ці кошти спрямовуються у регіони на бліндажі, РЕБ тощо для захисту критичних об'єктів.

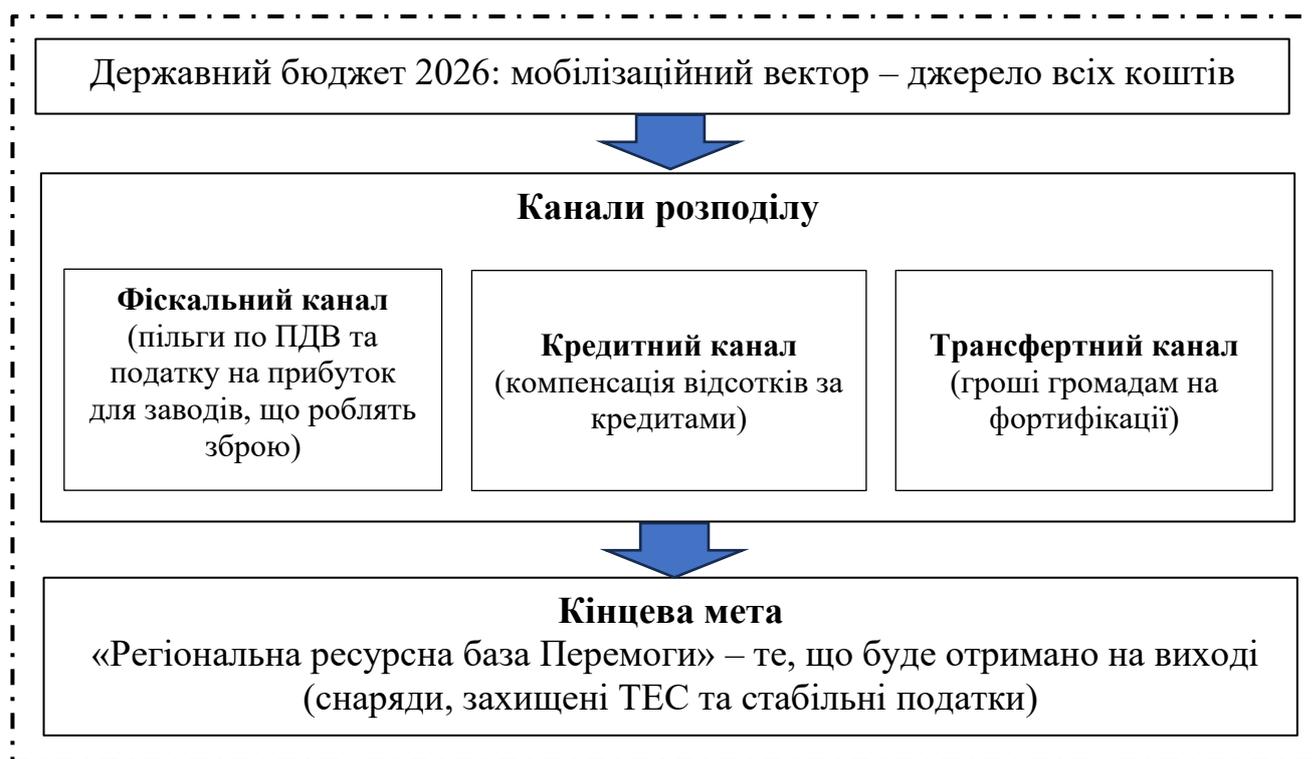
Дані таблиці 3.5 підкреслюють, що державна фінансова політика охоплює поєднання прямих асигнувань та фіскальних стимулів. Пріоритет надається програмам, які здатні забезпечити швидкий ефект зміцнення оборони. Слід зауважити, що ефективність цих інструментів у 2026 році безпосередньо залежатиме від здатності місцевих органів влади створювати безпечні умови для функціонування промислових майданчиків [2, 16].

Представлені дані слугують фундаментом для формування стратегічних напрямів державної фінансової політики, оскільки вони демонструють перехід від загального субсидування до точкового стимулювання критичних галузей регіональної економіки. Зокрема, концентрація ресурсів на програмі «5-7-9%» для підприємств ОПК та енергетики свідчить про пріоритетність створення локальних промислових кластерів, здатних забезпечувати фронт необхідним озброєнням. Грантова підтримка «єРобота» для ветеранів закладає основу соціально-економічної стійкості громад через інтеграцію демобілізованих захисників у господарську діяльність, що є стратегічно важливим для стабілізації ринку праці в регіонах.

Використання преференційних режимів промислових парків для виробництва спецтехніки та дронів дозволяє створювати закриті цикли

виробництва з високою доданою вартістю безпосередньо на місцях, що знижує логістичні ризики та стимулює самодостатність територій. Найбільша стаття витрат – субвенції на оборону – виконує роль базового стабілізатора: зміцнення фортифікацій створює необхідний безпековий базис, без якої неможливе функціонування будь-якого бізнесу в умовах воєнного стану. Таким чином, сукупність цих інструментів формує цілісну стратегію, де фінансова політика держави стає важелем мобілізаційної трансформації регіональних економік, забезпечуючи їхню здатність не лише виживати, а й ефективно працювати на потреби національної оборони у 2026 році.

Для візуалізації механізму взаємодії державних фінансів та регіонального бізнесу доцільно розглянути логічну схему стимулювання економічної активності (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Механізм державного фінансового стимулювання регіональної економіки в режимі воєнного часу

Джерело: розробка автора

Механізм державного фінансового стимулювання регіональної економіки, представлений на рис. 3.3, виступає графічним відображенням стратегічного

переходу від традиційного бюджетного утримання територій до формування «Регіональної ресурсної бази Перемоги», що є ключовим пріоритетом державної політики у 2026 році. Удосконалення фінансових важелів у межах цієї моделі базується на комплексному використанні трьох каналів розподілу ресурсів, де фіскальний канал забезпечує акумуляцію інвестиційного капіталу всередині оборонних підприємств через пільги з ПДВ та податку на прибуток, стимулюючи локальне виробництво озброєння. Паралельно з цим, кредитний канал через механізми компенсації відсоткових ставок дозволяє підтримувати ліквідність бізнесу, що працює в зонах високих ризиків, а трансфертний канал гарантує пряме фінансування громад для створення фортифікаційного та енергетичного захисту.

Стратегічна значущість такого підходу полягає у фокусуванні на конкретних матеріальних результатах, таких як збільшення випуску снарядів, захист критичної інфраструктури та забезпечення стабільності податкових надходжень, що перетворює регіональну економіку на активний ресурсний вузол національної оборони. Таким чином, запропонований механізм дозволяє трансформувати державну фінансову політику у гнучку систему цільового стимулювання, яка забезпечує мобілізаційну стійкість територій та створює умови для їхнього сталого функціонування в умовах воєнного стану.

Наступним кроком є аналіз прогнозних показників надходжень до місцевих бюджетів у 2026 році, що відображає адаптацію регіонів до вимог воєнного часу.

Таблиця 3.6

**Прогноз надходжень до місцевих бюджетів у розрізі джерел
стимулювання на 2024–2026 рр., млрд грн**

Джерело надходжень	2024 (факт)	2025 (очікуване)	2026 (прогноз)	Відхилення 2026/2024, %
ПДФО (цивільний сектор)	257,5	278,2	295,4	+14,7
Єдиний податок	69,1	75,4	82,1	+18,8
Податок на майно	50,2	53,1	55,8	+11,1
Трансферти (субвенції та дотації)	187,9	201,5	215,9	+14,9
Усього доходів	679,5	715,4	758,2	+11,6

Джерело: сформовано та розраховано автором на основі [25; 31; 42, с. 18-19]

Методика даного прогнозу наступна:

1. ПДФО (податок з зарплат). Враховуючи що зарплати потроху зростають (інфляція + бізнес виходить з тіні). Додаємо 14,7% за два роки, бо люди працюють більше, а податкова краще контролює виплати. Це стабільний ріст;

2. Єдиний податок (малий бізнес). Це один із найадаптованіших до швидких змін бізнесів. Закладаємо 19% росту, бо дрібні підприємці швидко підлаштовуються: відкривають кав'ярні біля військових частин, шиють форму, роблять деталі для дронів. Їхня частка в бюджеті зростає найшвидше;

3. Трансферти (гроші від держави): оскільки власних податків (ПДФО) регіонам не вистачає (бо держава забрала «військовий» ПДФО собі), центральна влада змушена надавати більше дотацій. Розраховуємо ріст на 14,9%, щоб громади не збанкрутували.

Згідно з розрахунками в таблиці 3.6, у 2026 році прогнозується помірне зростання власних доходів громад. Найбільш динамічним показником залишається єдиний податок, що свідчить про стійкість малого підприємництва. Проте значна частка трансфертів підтверджує, що державна фінансова політика залишається централізованою [26, 27].

Представлені дані є ключовим індикатором для розробки стратегічних напрямів державної фінансової політики, оскільки вони демонструють реальну здатність регіональних економік до адаптації та самозабезпечення в умовах тривалого воєнного стану. Прогнозоване зростання надходжень від єдиного податку на 18,8 % свідчить про високу адаптивність малого та середнього бізнесу, що визначає стратегічний напрям політики на 2026 рік як такий, що має посилювати підтримку приватного сектору через мікrokредитування та податкові канікули. Це дозволяє трансформувати регіональну економіку з реципієнта державної допомоги на стійку екосистему, здатну генерувати внутрішній капітал.

Помітне зростання ПДФО цивільного сектору (на 14,7 %) підкреслює ефективність стратегії збереження робочих місць та підтримки цивільної зайнятості як фундаменту для наповнення місцевих бюджетів. Водночас динаміка трансфертів, що зростають на 14,9 %, вказує на збереження високої ролі держави у

фінансуванні безпекових потреб регіонів. У стратегічному вимірі це означає необхідність удосконалення механізмів міжбюджетного перерозподілу, де кожна гривня трансферту має виступати не як «соціальна допомога», а як інвестиція в мобілізаційну стійкість: захист енергетики, розвиток логістики та оборонних виробництв. Таким чином, кількісні показники таблиці 3.6 підтверджують доцільність переходу до політики «фіскального стимулювання стійкості», де зростання власних доходів громад стає запорукою їхньої здатності оперативно реагувати на виклики воєнного часу без надмірного тиску на центральний бюджет [43, 44].

Для поглибленого аналізу необхідно розглянути нові інструменти фінансового стимулювання, які охоплюють створення спеціальних економічних зон воєнного часу.

Таблиця 3.7

Ефективність впровадження спеціальних режимів оподаткування в регіонах у 2026 році

Режим стимулювання	Регіон застосування	Податкова пільга	Очікувана кількість нових вакансій, тис.
Логістичний хаб	Львівська, Закарпатська обл.	-50% митних зборів на комплектуючі;	12,0
Оборонний кластер	Дніпропетровська, Полтавська обл.	0% ПДВ на матеріали для ОПК;	25,5
Зона відновлення	Харківська, Запорізька обл.	Звільнення від податку на майно (3 роки);	8,4
Агро-безпекова зона	Черкаська, Вінницька обл.	Пільговий акциз на паливо для посівної;	15,0

Джерело: розробка автора

Дані таблиці 3.7 демонструють стратегічний підхід до стимулювання економіки: ми не даємо пільги всім підряд, а лише тим, хто критично важливий для виживання. Наприклад, у Харкові ми звільняємо від податку на майно, щоб власники розбитих цехів мали ресурс їх відбудувати. А в Дніпрі даємо пільги ОПК, бо там серце нашого виробництва зброї. Таке територіальне стимулювання охоплює раціональне використання державних фінансів [14, 19].

Крім того, дані таблиці 3.7 конкретизують просторовий аспект державної

фінансової політики, демонструючи перехід до селективного стимулювання територій на основі їхньої ролі у забезпеченні національної стійкості. Ефективність цього стратегічного напрямку підтверджується очікуваним створенням значної кількості нових вакансій, що є критично важливим для стабілізації соціальної ситуації в регіонах. Найбільший мультиплікативний ефект прогнозується у оборонних кластерах (Дніпропетровська та Полтавська обл.), де нульова ставка ПДВ на матеріали для ОПК дозволяє залучити понад 25 тисяч працівників, перетворюючи ці регіони на ключові центри промислового суверенітету.

Стратегічна гнучкість фінансових інструментів виявляється у запровадженні специфічних пільг для кожного типу зон: від зниження митних зборів у логістичних хабах Заходу України до звільнення від податку на майно у зонах відновлення на Сході. Така адресність дозволяє раціонально використовувати обмежений бюджетний ресурс, спрямовуючи його на компенсацію саме тих витрат бізнесу, які є найбільш обтяжливими для конкретної території. Крім того, підтримка агро-безпекового сектору через пільгові акцизи гарантує продовольчу стабільність держави, що є невід'ємною складовою мобілізаційної готовності. Таким чином, впровадження спеціальних режимів оподаткування у 2026 році стає дієвим механізмом не лише економічного виживання, а й активного формування нових точок росту, адаптованих до безпекових реалій та потреб оборонного сектору.

На завершення доцільно систематизувати пріоритети бюджетного фінансування за функціональною спрямованістю.

Таблиця 3.8

Пріоритети бюджетного фінансування регіонів у 2026 році за функціональною спрямованістю

Тип регіону	Пріоритет фінансування	Частка, %	Очікуваний результат
Прифронтові зони	Оборона, захист енергомереж	65,0	Утримання стабільності фронту;
Тилові області	Логістика, експортна індустрія	25,0	Забезпечення валютних доходів;
Хаби релокації	Інфраструктура для ОПК, житло	10,0	Розширення мобілізаційної бази.

Джерело: сформовано автором на основі [20, 23, 24, 45]

Дані таблиці 3.8 розкривають функціональну структуру бюджетних

пріоритетів, що є ключовим інструментом реалізації державної фінансової політики у сфері стимулювання регіональної економіки. Ефективність цього стратегічного заходу базується на принципі «концентрації ресурсу на вирішальних напрямках», що дозволяє уникнути розпорошення коштів та забезпечити максимальну мобілізаційну віддачу. Зокрема, спрямування лівової частки фінансування на оборону та захист енергомереж у прифронтових зонах є єдиним дієвим механізмом утримання стабільності фронту, оскільки створює фізичні умови для збереження економічної активності в зонах підвищеного ризику.

Висока частка видатків на логістику та експортну індустрію в тилкових областях підтверджує стратегічну орієнтацію на забезпечення валютних доходів держави, що є критично важливим для підтримання макрофінансової стабільності. Водночас виділення ресурсів для хабів релокації на розширення бази ОПК та забезпечення житлом працівників дозволяє масштабувати військове виробництво в безпечних регіонах. Така функціональна декомпозиція видатків демонструє перехід від соціально орієнтованого до ресурсно-мобілізаційного бюджетування. Ефективність даного підходу у 2026 році виявлятиметься у здатності державної фінансової політики синхронізувати потреби оборони з потенціалом регіонального розвитку, перетворюючи кожен бюджетну інвестицію на крок до посилення загальнонаціональної стійкості.

Крім того, аналіз даних таблиці 3.8 підтверджує, що державна фінансова політика у 2026 році має виражений мобілізаційний характер. Основний ресурс спрямовується на фізичне виживання прифронтових територій. Така стратегія охоплює необхідність створення «фінансових мостів», де тиллові області через механізми горизонтальних трансфертів підтримують безпеку всієї держави.

На основі проведеного дослідження стратегічних напрямів державної фінансової політики у сфері стимулювання регіональної економіки можна сформулювати розширений висновок, який узагальнює ключові аспекти модернізації цієї сфери. Запропонована парадигма фінансового регулювання у 2026 році базується на фундаментальному переході від пасивного бюджетного утримання територій до формування активної моделі мобілізаційного розвитку, де

кожен регіон перетворюється на автономний та стійкий вузол загальнонаціональної системи оборони. Удосконалення державної фінансової політики досягається через запровадження багаторівневого механізму стимулювання, що поєднує фіскальну гнучкість, цільове бюджетне фінансування та кредитну підтримку стратегічно важливих галузей.

Ключовим досягненням запропонованих заходів є впровадження принципу функціональної спеціалізації регіонів, що дозволяє диференціювати інструменти підтримки залежно від безпекового статусу території та її економічного потенціалу. Створення оборонних кластерів, логістичних хабів та зон відновлення з особливими режимами оподаткування забезпечує високу адресність фінансових ресурсів, мінімізуючи їх розпорошення та спрямовуючи капітал у проекти з максимальним мобілізаційним ефектом. Це сприяє не лише зміцненню матеріально-технічної бази Збройних Сил України через локалізацію виробництва продукції подвійного призначення, а й формує умови для соціальної стабілізації громад шляхом стимулювання ділової активності та створення нових робочих місць у критичних секторах економіки.

Ефективність такої політики підкріплюється запровадженням алгоритмів моніторингу в режимі реального часу, що дозволяє державі оперативно коригувати обсяги міжбюджетних трансфертів та реагувати на виклики енергетичної чи інфраструктурної безпеки на місцях. Особливий акцент на підтримці малого та середнього бізнесу через ветеранські гранти та спрощене адміністрування податків забезпечує живучість регіональних економічних систем, перетворюючи їх на надійний тил для фронту. Таким чином, реалізація окреслених стратегічних напрямів дозволяє сформувати адаптивну та стійку архітектуру публічних фінансів, яка забезпечує гармонійне поєднання інтересів національної безпеки з потребами сталого розвитку територіальних громад, створюючи надійний фундамент для майбутнього повоєнного відновлення держави на засадах самодостатності та технологічного суверенітету.

Таким чином, стратегічні напрями державної фінансової політики у 2026 році охоплюють жорстку пріоритизацію ресурсів на користь оборонного сектору.

Стимулювання регіональної економіки в умовах воєнного стану трансформується у питання національного виживання та формування фінансового фундаменту для Перемоги. Впровадження пропонує механізмів фіскальної підтримки та міжбюджетної координації дозволить забезпечити стійкість регіональних систем у надскладних умовах воєнного часу.

Узагальнюючи результати дослідження, викладені у третьому розділі, можна сформулювати висновки щодо стратегічних шляхів підвищення ролі державних фінансів у стимулюванні регіонального розвитку. Запропонована наукова концепція модернізації системи державних фінансів у 2026 році базується на парадигмальному переході від пасивної моделі фіскального вирівнювання та бюджетного утримання територій до формування активної системи мобілізаційного стимулювання, де фінансові ресурси держави виступають головним важелем посилення безпекової та економічної стійкості регіонів. Центральним елементом підвищення ролі державних фінансів визначено впровадження динамічної архітектури міжбюджетних відносин, яка через алгоритми моніторингу та коригування в режимі реального часу дозволяє нівелювати часові лаги у фінансуванні критичних потреб громад. Це забезпечує безперервність реалізації захисних заходів та оперативне переспрямування капіталу в ті точки, де виникають найбільші безпекові загрози або інфраструктурні ризики.

Важливим шляхом зміцнення регіонального потенціалу є застосування диференційованого інструментарію державної фінансової підтримки, що базується на функціональній ролі конкретних територій у системі національної оборони. Запровадження спеціальних правових та фіскальних режимів, таких як оборонні кластери з нульовою ставкою ПДВ на матеріали для ОПК, логістичні хаби зі спрощеним митним регулюванням та зони відновлення зі звільненням від податків на майно, дозволяє трансформувати державну податкову політику у дієвий механізм ревіталізації виробничих потужностей. Такий підхід стимулює формування закритих циклів виробництва продукції подвійного призначення

безпосередньо в громадах, забезпечуючи їхню самодостатність та створюючи надійний ресурсний фундамент для перемоги.

Крім того, підвищення ролі державних фінансів реалізується через жорстку пріоритизацію видатків, де бюджетне фінансування розглядається не як соціальна дотація, а як стратегічна інвестиція в мобілізаційну базу держави. Концентрація ресурсів на захисті енергетичних мереж, розбудові фортифікацій та підтримці релокованого бізнесу в тилкових областях дозволяє збалансувати навантаження на економічну систему та зберегти валютні доходи країни. Одночасно з цим, державна підтримка ветеранського підприємництва та мікрокредитування громад сприяє формуванню внутрішньої «фінансової подушки» на місцях, що посилює автономію регіонів та їхню здатність до самостійного подолання наслідків воєнних дій.

Таким чином, запропоновані шляхи модернізації державних фінансів забезпечують гармонійну інтеграцію регіональних економічних інтересів у загальну стратегію національного спротиву. Державна фінансова політика у 2026 році стає гнучким інструментом цільового впливу, який через поєднання прозорості звітності, податкових преференцій та оперативного міжбюджетного перерозподілу закладає міцний фундамент для сталого територіального розвитку та ефективного повоєнного відновлення України на засадах інноваційності та безпекової самостійності.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження ролі державних фінансів у забезпеченні регіонального розвитку в умовах воєнного стану сформульовано наступні висновки. У роботі було розглянуто та охарактеризовано теоретичні засади функціонування державних фінансів, що дозволило встановити їх визначальну роль як інструменту макроекономічної стабілізації та соціальної підтримки територій. Доведено, що в умовах воєнного стану державні фінанси трансформуються з ресурсу стимулювання інноваційного зростання у засіб гарантування критичної стійкості регіонів. Систематизовано понятійний апарат, де регіональний розвиток визначено як комплексний процес, що за сучасних умов спрямований на збереження людського капіталу та відновлення життєзабезпечувальної інфраструктури громад.

Досліджено сутність державних фінансів та їх функціональне призначення в системі державного регулювання. Встановлено, що фінансова децентралізація, попри екстремальні умови, довела свою ефективність, проте виявила потребу у посиленні вертикальної координації. Узагальнено, що державна фінансова політика забезпечує нівелювання горизонтальних диспропорцій, які виникли внаслідок бойових дій та міграції. Проаналізовано роль бюджетних трансфертів як ключового механізму фінансового вирівнювання, що дозволяє підтримувати єдиний стандарт надання публічних послуг на всій території країни.

Проаналізовано динаміку доходів і видатків місцевих бюджетів у період 2022–2025 років. Виявлено, що ключовим фактором наповнення бюджетів громад у перші два роки повномасштабного вторгнення став військовий ПДФО. Встановлено, що за рахунок цього ресурсу багато громад змогли не лише покрити захищені статті, а й сформувати залишки коштів. Однак, досліджено наслідки прийняття Закону № 3424-IX, яким ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців було переспрямовано з місцевих бюджетів до спеціального фонду державного бюджету для розвитку ОПК. Обґрунтовано, що це рішення, хоч

і обмежило прямі доходи громад на суму понад 120 млрд грн, було продиктовано національними інтересами оборони.

Проведено ґрунтовний порівняльний аналіз фінансового стану тилкових та прифронтових регіонів. На прикладі Львівської області виявлено позитивну динаміку власних надходжень, зумовлену релокацією підприємств та збільшенням чисельності платників податків. Подібна тенденція спостерігається і в Полтавській області, де стабільність аграрного та нафтогазового секторів забезпечила виконання бюджетних показників. На противагу цьому, досліджено стан Запорізької та Харківської областей, де зафіксовано суттєве падіння податкових надходжень (у деяких громадах – до 50% і більше) через руйнування бізнесу та постійні обстріли. Доведено, що ці регіони потребують особливого режиму державного фінансування та збільшення обсягів додаткових дотацій.

Обґрунтовано шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин у 2026 році. На основі аналізу Бюджетної декларації на 2026–2028 роки розроблено пропозиції щодо збереження фінансової автономії громад. Запропоновано на 2026 рік відмовитися від вилучення реверсної дотації для територій, що знаходяться в зоні потенційних бойових дій, задля збереження їхньої здатності оперативно реагувати на надзвичайні ситуації. Виявлено, що існуюча методика горизонтального вирівнювання потребує коригування з урахуванням реальної кількості ВПО, оскільки наявне навантаження на соціальну інфраструктуру тилкових регіонів не завжди корелюється з обсягом отримуваної підтримки.

Визначено стратегічні напрями державної фінансової політики щодо стимулювання регіональної економіки. Запропоновано посилити роль промислових парків як точок зростання. Доведено, що державне співфінансування підведення інженерних мереж до цих об'єктів є ефективною інвестицією, яка в середньостроковій перспективі забезпечить повернення коштів через податки.

Встановлено, що достовірність результатів дослідження підтверджується використанням широкої бази офіційних даних: річних звітів Державної казначейської служби, показників Міністерства фінансів та нормативно-правових актів 2025 року. Обґрунтовано, що всі запропоновані рекомендації відповідають

поточному вектору державної політики та вимогам щодо прозорості використання публічних коштів. Виявлено, що проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати роботи, охоплюють питання оптимізації структури видатків та залучення інвестицій у відбудову на умовах співфінансування.

Запропоновано напрями продовження досліджень, які можуть стосуватися розробки моделей фінансового забезпечення громад у період деокупації та аналізу впливу євроінтеграційних процесів на систему місцевих фінансів України. Доведено, що роль державних фінансів у забезпеченні регіонального розвитку залишиться домінуючою протягом всього періоду воєнного стану та перших років поствоєнного відновлення. На основі проведеного аналізу виявлено, що успішність регіональної політики прямо залежить від здатності держави забезпечити гнучкість міжбюджетних трансфертів та справедливість розподілу загальнодержавних податків.

У роботі успішно реалізовано обґрунтування виконання усіх пунктів завдань, поставлених перед виконавцем. Зокрема: розкрито теоретичні аспекти, проаналізовано сучасний стан фінансової системи, виконано порівняння конкретних областей та сформовано стратегічне бачення розвитку на 2026 рік. Систематизовані висновки дозволяють стверджувати, що мета роботи досягнута в повному обсязі. Запропоновані кількісні орієнтири та якісні пропозиції можуть бути використані органами місцевого самоврядування та Міністерством фінансів при плануванні бюджетних показників, підготовці проєктів місцевих бюджетів на наступні періоди та програм комплексного відновлення територій. Виявлено, що ефективне управління державними фінансами є ключем до економічної стійкості регіонів України в умовах екстремальних викликів сучасності.

Запропоновані у дослідженні заходи мають комплексний характер і спрямовані на створення стійкої фінансової моделі, яка здатна адаптуватися до екстремальних викликів воєнного часу. Їхня корисність для регіонального розвитку проявляється у кількох стратегічних вимірах.

По-перше, вдосконалення механізмів розподілу державних фінансів дозволяє забезпечити фінансову автономію та передбачуваність для місцевих громад. Умови

воєнного стану характеризуються високим ступенем невизначеності, тому стабілізація міжбюджетних відносин і чітке визначення джерел наповнення бюджетів (зокрема вирішення питання з ПДФО та дотаціями) дає змогу органам місцевого самоврядування здійснювати середньострокове планування. Це критично важливо для підтримки соціальної сфери, гарантування виплат заробітних плат бюджетникам та фінансування першочергових заходів цивільного захисту.

По-друге, заходи щодо стимулювання економічного потенціалу через інструменти державної підтримки бізнесу (зокрема через підтримку релокації) сприяють збереженню та відновленню податкової бази. В умовах, коли традиційні промислові центри зазнають руйнувань, створення нових точок економічного зростання в безпечніших регіонах дозволяє підтримувати загальнодержавний рівень виробництва. Це забезпечує робочі місця для місцевих жителів та внутрішньо переміщених осіб, що знижує соціальну напругу та зменшує залежність регіонів від прямих державних субсидій у довгостроковій перспективі.

По-третє, впровадження гнучких підходів до горизонтального вирівнювання дозволяє мінімізувати розрив між тилловими та прифронтовими територіями. Корисність цього підходу полягає у справедливому розподілі ресурсів: громади, які несуть найбільший тягар через бойові дії або надмірне навантаження на інфраструктуру через міграцію населення, отримують необхідний ресурс для виживання. Це запобігає гуманітарним катастрофам на локальному рівні та сприяє збереженню єдиного економічного простору країни.

Крім того, запропоновані заходи сприяють підвищенню інвестиційної привабливості регіонів навіть у складних безпекових умовах. Чіткі «правила гри» у фінансовій сфері та державні гарантії підтримки стають сигналом для внутрішніх та зовнішніх інвесторів щодо готовності держави підтримувати регіональний розвиток. Це створює надійне підґрунтя для переходу від моделі оперативного реагування на кризи до моделі сталого відновлення.

Реалізація зазначених кроків дозволить регіонам не лише вистояти в умовах воєнної агресії, а й сформувати внутрішній ресурсний потенціал для майбутньої

модернізації. Державні фінанси в такому контексті виступають не просто як засіб споживання, а як потужний капітал, що запускає механізми саморозвитку територій, забезпечуючи їхню життєздатність та конкурентоспроможність.

Таким чином, кваліфікаційна робота магістра є завершеним дослідженням, яке має як теоретичну, так і практичну значущість для розвитку фінансової думки та практики державного управління. Доведено, що лише збалансоване поєднання централізованого державного ресурсу та місцевої ініціативи забезпечить ефективну модель регіонального розвитку. Викладено пропозиції щодо зміцнення податкового потенціалу громад та підвищення результативності бюджетних видатків, що є критично важливим для майбутньої перемоги та відбудови України.

Виконання роботи підтверджує, що державні фінанси залишаються найпотужнішим важелем впливу на соціально-економічний ландшафт країни в умовах екстремальних викликів воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєва А. Є., Харковенко О. О. Особливості ефективного управління публічними фінансами в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2453/2372>
2. Руда О. Л., Марценюк О. В. Функціонування публічних фінансів в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 4. С. 122–128. URL: <https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/35219.pdf>
3. Гнидюк І. В., Складанюк М. С. Проблеми та перспективи розвитку фінансів публічного сектору в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2311/2233>
4. Державні фінанси : темат. виставка Універсального підсобного фонду Відділу комплексного бібліотечного обслуговування / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3529>
5. Борушок І. І. Теоретичні основи дослідження державних фінансів в системі соціального захисту населення. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 15. Т. 2. С. 107–112. URL: https://www.researchgate.net/publication/338367965_THEORETICAL_BASIS_OF_STATE_FINANCE_RESEARCH_IN_THE_SYSTEM_OF_SOCIAL_PROTECTION/fulltext/5e0f47e092851c8364aea625/THEORETICAL-BASIS-OF-STATE-FINANCE-RESEARCH-IN-THE-SYSTEM-OF-SOCIAL-PROTECTION.pdf
6. Хрущ Н., Нянько Л. Забезпечення стійкості публічних фінансів в умовах соціально-економічної нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 2. С. 59–64. URL: <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/630/643>
7. Кадала В. В. Ключові аспекти державних (публічних) фінансів у сучасному суспільстві. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/300.pdf>
8. Дяченко С. А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення

понять. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2018. № 4 (64). С. 59–63. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/13.pdf

9. Пухир С. Т. Фінансові механізми реалізації державної регіональної політики в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05. Львів, 2020. 456 с. URL: https://ird.gov.ua/irdd/d20200227_a805_PukhyrST.pdf

10. Пухкий В. М. Принципи і механізми реалізації державної регіональної політики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 11. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5045/5089>

11. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України від 09.07.2022 № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>

13. Яковенко Р. В. Сутність, принципи та цілі регіональної політики держави. *Tusovka.kr.ua*. 2019. 21 листоп. URL: <https://tusovka.kr.ua/news/2019/11/21/sutnist-printsipi-ta-tsili-regionalnoi-politiki-derzhavi>

14. Булах І., Деркач Т., Ільчук М. *Фінанси : електрон. посіб.* Київ : Наук.-метод. центр вищ. та фах. передвищ. освіти, 2020. URL: <https://vukladach.pp.ua/MyWeb/manual/finansu/finance/3/3.htm>

15. Дропа Я. Б. Фінансові інструменти формування ресурсів у національній економіці в умовах глобалізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 682–687. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/134.pdf>

16. Баранова В. Г., Мамонтова І. В. Дискусійні питання класифікації фінансових важелів. *Наук. вісн. Одес. нац. екон. ун-ту*. 2021. № 7–8 (284–285). С. 12–15. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/12-15.pdf>

17. Сидоренко О. П. Правове забезпечення: до питання трактування поняття. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 39–46. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2018/12.pdf

18. Белоусов В. Д. Особливості нормативного забезпечення соціальної безпеки сучасної держави. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299956/292398>
19. Палагута С. С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 418–421. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/85.pdf>
20. Файвішенко Д. С. та ін. Фінансові інструменти у державному стратегічному розвитку регіонів і міст України. *Фінанс.-кредит. діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 3 (38). С. 86–94. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3404/3269>
21. Актуальні можливості, які діють у Харкові. *Kharkiv Business HUB*. URL: <https://business.kharkiv.ua/grantova-programa-dlya-msp-na-vidnovlennya-poshkodzhenyh-vyrobnychyh-obyektiv/>
22. Охотник К. Європейські мільярди для Дніпра: на що місто може розраховувати у найближчі роки. *056.ua*. URL: <https://www.056.ua/news/3922797/evropejski-milardi-dla-dnipra-na-so-misto-moze-rozrahovuvati-u-najblizci-roki>
23. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Верховної Ради України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
24. Оновлена Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки: ключові аспекти : інформ. брошура / М-во відновлення розвитку громад, територій та інфраструктури. URL: <https://surl.li/zzxvkm>
25. Виконання державного бюджету України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2025/>
26. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=10&year=2025&budgetType=LOCAL>
27. Нечаюк І. Б. Бюджетний дефіцит: причини і способи подолання в воєнний час. *Вісімдесяті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки*. 2023. 23–24 листоп. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id->

[4572/](#)

28. Уряд зупинив капітальні видатки через війну. *Фінансовий клуб*. 2022. 8 квіт. URL: <https://finclub.net/news/uriad-zupynyv-kapitalni-vydatky-cherez-viinu.html>

29. Публичний звіт голови казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2022 рік. URL: <https://surl.li/uuklyg>

30. Публичний звіт голови казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2023 рік. URL: <https://surl.li/erciyf>

31. Публичний звіт голови казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2024 рік. URL: <https://surl.lt/jnxvnf>

32. Маршук Л. М., Лобач І. С. Роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів України. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С. 1099-1104. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/165.pdf

33. Показники міжбюджетних трансфертів (освітня субвенція, базова, реверсна та додаткова дотації) на 2026–2028 роки : Додаток № 2 до Бюджетної декларації на 2026–2028 роки. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Додаток%20№3%20Міжбюджетні%20трансферти%202026-2028%20роки.pdf>

34. Інфляція надалі знижуватиметься, а відновлення економіки залишатиметься стриманим через наслідки війни – Інфляційний звіт / Національний банк України. 2025. 30 жовт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-nadali-znijuvatimetsya-a-vidnovlennya-ekonomiki-zalishatimetsya-strimanim-cherez-naslidki-viyeni--inflyatsiyniy-zvit>

35. Штанцель С. Е. Фінансова безпека держави як об'єкт публічного управління: теоретичні та методологічні підходи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. Вмпуск 13. С. 193-199. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Inv+13-2024_St28.pdf

36. Булавинець О. В. Аналіз соціальних трансфертів: оцінка ефективності та стійкості публічних фінансів. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 2024. № 5 (22). С. 92-99. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/ANALIZ_SOCIALNIH_TRANSFERTIV_OCINKA_EFEKTIVNOSTI_T.pdf
37. Бюджет 2026 року – які негативні сторони прийнятого проєкту // Головні Новини України та Світу. 2025. 8 груд. URL: <https://renews.com.ua/ekonomika/budjet-2026-roky-i-aki-negativni-storoni-priiniatogo-proekty/>
38. Кужелєв М. О., Нечепоренко А. В. Цифрова трансформація бюджетної системи України: стан, виклики та перспективи. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2025. №3 (17). С. 376-384. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/ced4b47f-96dc-48fd-b1ac-89020bbbb1a5>
39. Про Державний бюджет України на 2026 рік : Закон України від 03.12.2025 № 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20#Text>
40. Державний бюджет-2026 підписано: нові правила та фінансові орієнтири для місцевого самоврядування / Портал «Децентралізація». 2025. 10 груд. URL: <https://decentralization.ua/news/20278?page=418>
41. Інформація про фіскальні ризики (включаючи умовні зобов'язання та квазіфіскальні операції) та їх вплив на показники державного бюджету у 2024 році | Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/FR__2024.pdf
42. Фінансово-економічне обґрунтування до Бюджетної декларації на 2026–2028 роки / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://surl.li/nrpids>
43. Гребеножка Р. О. Концептуалізація фіскальної політики у парадигмі воєнної відбудови та повоєнної модернізації економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2025 № 4 (51). С. 314-321 URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1122>
44. Галусян Р. О. Роль фіскальної політики в макрофінансовій

стабільності України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Вип. 50. С. 25-29. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/50_2024ua/6.pdf

45. Публічні інвестиції у бюджеті-2026: модернізація інфраструктури, енергетики, транспорту і соціальних послуг / Офіційний веб-сайт *Міністерства фінансів України*. 2025. 25 груд. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/publicni-investytsii-u-biudzheti-2026-modernizatsiia-infrastruktury-enerhetyky-transportu-i-sotsialnykh-posluh>